(ร่าง)

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาข้าวอินทรีย์จังหวัดพัทลุง

พ.ศ. ๒๕๖๒ – ๒๕๖๖

คณะอนุกรรมการจัดทำแผนแม่บทข้าวอินทรีย์จังหวัดพัทลุง

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ (สจรส.ม.อ.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สารบัญ

หน้า

ส่วนที่ ๑: ข้อมูลสภาพทั่วไป สถานการณ์ ตลอดห่วงโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์จังหวัดพัทลุง

๑.๑ ข้อมูลสภาพทั่วไปของการทำนาในจังหวัดพัทลุง 3

๑.๒ สถานการณ์การปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุง 5

๑.๓ ปัจจัยในการผลิตข้าว 6

๑.๔ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์พัทลุง 13

๑.๕ การแปรรูปข้าวอินทรีย์ 16

๑.๖ การตลาดข้าวอินทรีย์ 17

๑.๗ การบริหารจัดการกลุ่มชาวนาอินทรีย์พัทลุง 21

๑.๘ กระบวนการสร้างสำนึกชาวนาอินทรีย์พัทลุง 21

ส่วนที่ ๒: การวิเคราะห์สภาวการณ์ ศักยภาพ และจุดยืนการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์

๒.๑ จุดยืนการพัฒนาของแผนยุทธศาสตร์ 23

๒.๒ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคข้าวอินทรีย์ จังหวัดพัทลุง 24

ส่วนที่ ๓: สรุปข้อมูลแผนการพัฒนาและทิศทางของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาข้าวอินทรีย์

๓.๑ วิสัยทัศน์ 28

๓.๒ พันธกิจตามยุทธศาสตร์ (Mission) 29

๓.๓ เป้าประสงค์สูงสุดของแผนยุทธศาสตร์ (Ultimate Goal) 29

๓.๔ ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issue) 30

๓.๕ เป้าประสงค์ของประเด็นยุทธศาสตร์ (Outcome Goal) 30

๓.๖ ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมาย 30

๓.๗ กลยุทธ์ และโครงการ 35

๓.๘ การเชื่อมโยงการแปลงยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ 37

๓.๙ แผนปฏิบัติการ 40

ส่วนที่ ๑

ข้อมูลสภาพทั่วไป สถานการณ์ และห่วงโซ่ข้าวอินทรีย์จังหวัดพัทลุง

๑.๑ ข้อมูลสภาพทั่วไปของการทำนาในจังหวัดพัทลุง

สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง (2558) รายงานไว้ว่า ปัจจุบันจังหวัดพัทลุงมีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรจำนวน 1,533,676.92 ไร่ (คิดเป็น 71.6% ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด) โดยอำเภอควนขนุนมีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรมากที่สุด คือ 217,180 ไร่ (14.2% ของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรทั้งจังหวัด) รองลงมา คือ อำเภอปากพะยูน ป่าบอน เมืองพัทลุง ป่าพะยอม และบางแก้ว (13.3%, 13.1%, 10.9%, 9.7% และ 3.9% ตามลำดับ) ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกยางพารา ซึ่งมีอยู่จำนวน 903,438.66 ไร่ (ร้อยละ 58.9) รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกข้าวเนื้อที่ปลูกจำนวน 136,538 ไร่ (ร้อยละ 8.9 ของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร) มีครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกข้าวนาปีจำนวน 17,379 ครัวเรือน และสำหรับข้าวนาปรังพบว่ามีครัวเรือนที่ปลูกจำนวน 7,232 ครัวเรือน เนื้อที่ปลูกจำนวน 54,505 ไร่ ซึ่งพื้นที่นาส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มทะเลสาบสงขลา เขตอำเภอควนขนุน อำเภอเมือง อำเภอบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน และอำเภอปากพะยูน (ภาพที่ ๑)

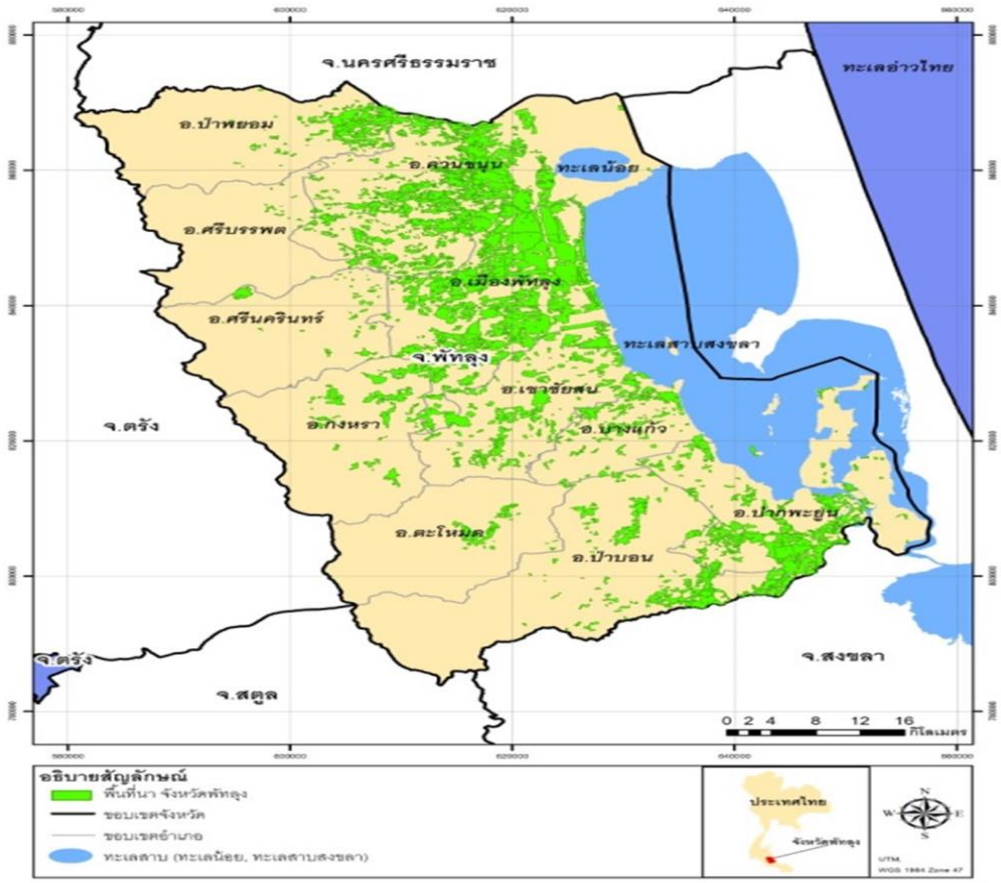

ภาพที่ ๑ พื้นที่นาข้าวในจังหวัดพัทลุง

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันกลับพบว่า พื้นที่การปลูกข้าวและจำนวนผลผลิตต่อไร่จากนาข้าวในจังหวัดพัทลุงลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยสาเหตุสำคัญประการแรกคือ เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัด โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนพื้นที่นาข้าวเป็นนายาง - นาปาล์ม หรือที่เรียกว่า การเกิดกระแสสวนรุกนา (ภาพที่ ๑) อันเนื่องมาจากปัญหาราคาข้าวที่ตกต่ำ และมีต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ทำให้ชาวนาบางส่วนเริ่มไม่มั่นใจกับการทำนาอีกต่อไป ในขณะที่การปลูกยางพารา หรือปาล์มน้ำมันสามารถให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งมีแนวโน้มจะขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต โดยเฉพาะกับพื้นที่นารอบๆ บริเวณทะเลสาบสงขลา ซึ่งถ้าเหตุการณ์ยังเป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ อนาคตอันใกล้ชาวนาพัทลุงจะผลิตข้าวไม่พอเลี้ยงคนในจังหวัด ปัญหาที่ตามมาคือการขาดสมดุลระหว่างการผลิตพืชอาหาร และพืชพลังงาน อันนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางอาหารของจังหวัดต่อไป

สาเหตุสำคัญประการต่อมาคือ การที่พื้นที่ทำนาได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ทำให้ผลผลิตข้าว และวิถีการผลิตของชาวนาเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ โดยเฉพาะในช่วง 10 ปีที่ผ่านมานี้ ศูนย์เครือข่ายวิเคราะห์วิจัยและฝึกอบรมการเปลี่ยนแปลงของโลกแห่งภูมิภาคเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ (2553) ได้ระบุไว้ว่า พื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่มีภาวะเสี่ยงสูงต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะในประเด็นของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบเกษตร และการผลิตพืชเศรษฐกิจ จากตัวอย่างรายงานผลกระทบอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อชาวนาในจังหวัดพัทลุง เฉพาะในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ พบว่าชาวนาพัทลุงประสบปัญหาฝนทิ้งช่วงติดต่อกันมาหลายเดือน ส่งผลให้พื้นที่นาข้าว ๑๕๕ หมู่บ้านของ ๒ อำเภอ (อำเภอเมืองและอำเภอควนขนุน) ได้รับความเดือดร้อนข้าวยืนต้นตายไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ ไร่ ในขณะเดียวกัน ปัญหาอุทกภัยก็สร้างความเสียหายให้แก่เกษตรกรเป็นจำนวนมากเช่นกันในแต่ละปี (สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง, 2557)

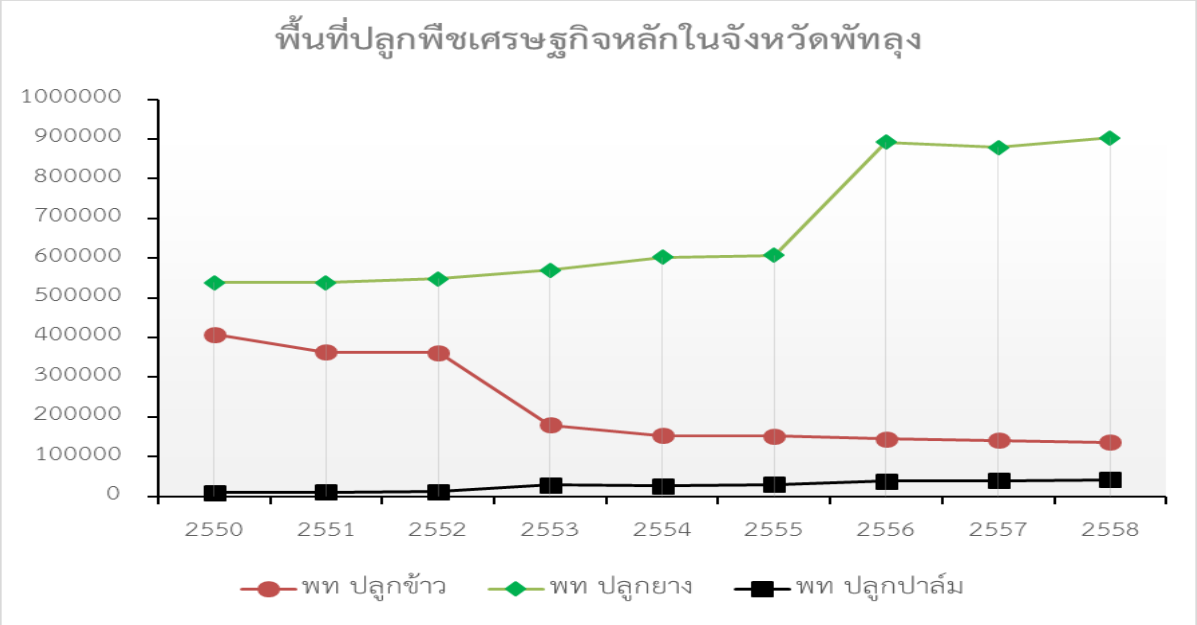

ภาพที่ ๒ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจหลักในจังหวัดพัทลุง ปี ๒๕๕๐-๒๕๕๘

นอกจากนี้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศยังส่งผลให้ระบบการผลิตข้าวเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในอดีตจังหวัดพัทลุงจะมีน้ำหลากในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม (น้ำหลากสูงประมาณ ๑ เมตร นานประมาณ ๓๐ – ๔๕ วัน) และในทุกๆ ๕ – ๗ ปีจะมีน้ำท่วมใหญ่หนึ่งครั้ง (น้ำลึก ๑ - ๒ เมตร และท่วมนานประมาณ ๖๐ - ๙๐ วัน) เพราะฉะนั้นในอดีตชาวนาพัทลุงจะเริ่มทำนาปลูกข้าวตั้งแต่เดือนสิงหาคม เมื่อถึงช่วงฤดูน้ำหลากก็ไม่ได้มีผลกระทบต่อนาข้าวมากนัก เพราะต้นข้าวเติบโตพอจนสามารถทนต่อสภาวะน้ำหลากได้ แต่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมากลับพบว่า ในพื้นที่จังหวัดพัทลุงจะมีน้ำท่วมใหญ่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งระยะเวลาการเกิดไม่แน่นอน ไม่สามารถคาดการณ์ได้ ทำให้ชาวบ้านต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำนาใหม่ โดยการหันไปปลูกข้าวที่มีอายุสั้น เพื่อลดความเสี่ยง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์ปรับปรุงที่ทางราชการส่งเสริม เช่น พันธุ์ชัยนาท 1 ปทุมธานี 1 สุพรรณบุรี 2 เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศไม่ได้ส่งผลกระทบเพียงแค่เรื่องผลผลิตข้าวเท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา รวมทั้งความหลากหลายทางด้านพันธุกรรมของพันธุ์ข้าวพื้นเมือง เพราะฉะนั้น การศึกษาการรับมือและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของชาวนาพัทลุงจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องรีบดำเนินการ เพื่อแสวงหาแนวทางให้ชาวนามีภูมิคุ้มกันในการตั้งรับปรับตัว เตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่จะมีผลต่อการผลิตข้าว และคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางพันธุกรรมของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่เป็นอัตลักษณ์ของพัทลุงต่อไป

๑.๒ สถานการณ์การปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุง

สืบเนื่องจากการเข้ามาของนโยบายรัฐและระบบการผลิตที่เน้นเชิงพาณิชย์ (Agricultural commercialization) โดยระบบดังกล่าวจะให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก ซึ่งในอดีตการปลูกข้าวในภาคใต้จะเป็นวิถีการผลิตที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ คือจะเน้นการทำ “เพื่ออยู่ เพื่อกิน” ดังนั้นเมื่อเป้าหมายของการผลิตเปลี่ยน กระบวนทัศน์หรือกรอบวิธีคิดของเกษตรกรส่วนใหญ่ในยุคปัจจุบันจึงเป็นกระบวนทัศน์เกษตรเคมี ที่มีเป้าหมายของการเพิ่มรายได้และผลผลิตเป็นหลัก วิธีการผลิตจึงมุ่งการผลิตเชิงเดี่ยว และใช้ปัจจัยในการผลิตอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยและสารเคมีต่างๆ เพื่อเร่งและเพิ่มปริมาณผลผลิต ผลที่ตามมาคือ สารเคมีต่างๆ เหล่านี้ได้ตกค้าง และปนเปื้อนเข้าสู่สิ่งแวดล้อม (โครงการบริหารจัดการน้ำ, 2559) ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อทั้งผู้คนและระบบนิเวศน์โดยรวม ดังนั้นการส่งเสริมการวิจัย การสร้าง และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ให้ขยายไปสู่เกษตรกรในวงกว้างจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน

ตลอดระยะเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมา ตั้งแต่หน่วยงานจากภาครัฐได้เริ่มมีโครงการส่งเสริมการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ (Organic agricultural system) ผลจากการสำรวจกลุ่มทำนาอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุง 26 กลุ่ม (ภาพที่ ๓) ในปี พ.ศ. 2559 พบว่าพื้นที่นาอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุงมีทั้งหมดประมาณ 5,973 ไร่ (คิดเป็น 4.37% ของพื้นที่นาทั้งหมดที่มีอยู่ประมาณ 136,538 ไร่) อย่างไรก็ดี จากการรายงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง (อมรศักดิ์ แววศักดิ์) และสำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง (สมควร วรรณรัตน์) ในการประชุมระดมความคิดเห็นเรื่องแผนยุทธศาสตร์ข้าวอินทรีย์พัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2560 ณ โรงแรมชัยคณาธานี พบว่ามีพื้นที่นาประมาณ 4,000 ไร่ (คิดเป็น 2.92% ของพื้นที่นาทั้งจังหวัด) ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์ (มาตรฐาน Organic Thailand จำนวน 2,600 กว่าไร่ และมาตรฐาน IFOAM จำนวน 1,400 ไร่) ผลลัพธ์ที่ได้มาแสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานส่งเสริมระบบเกษตรอินทรีย์ ทั้งที่เกิดจากหน่วยงานของราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในจังหวัดพัทลุง ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

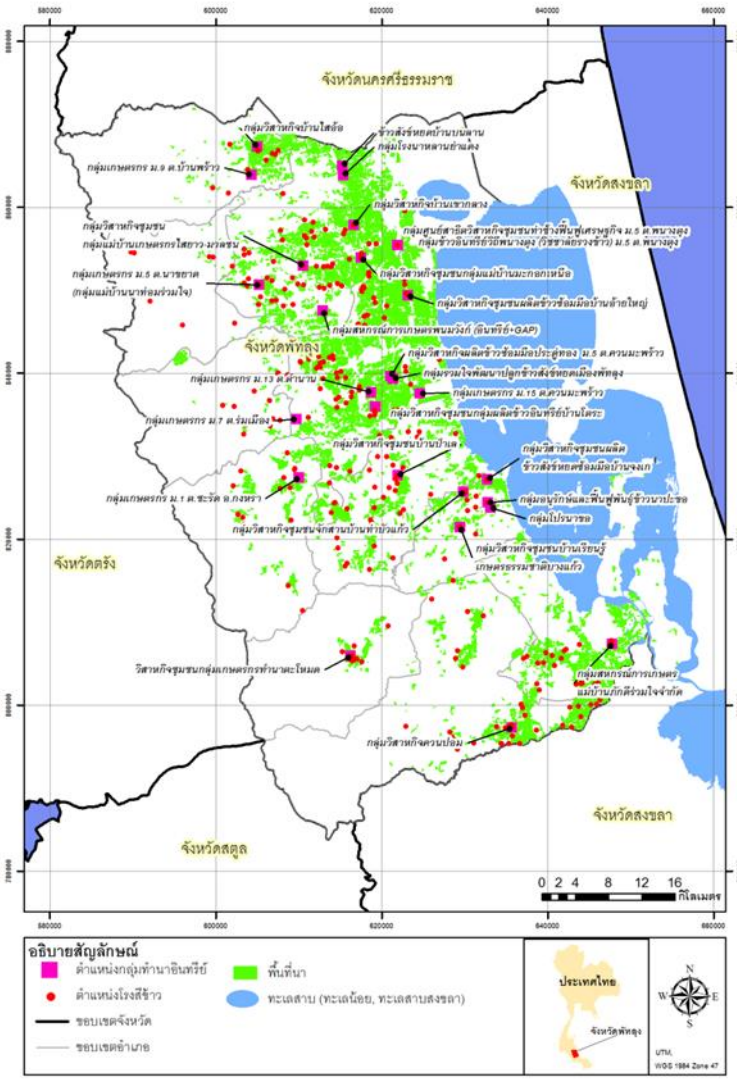

ภาพที่ ๓ แสดงตำแหน่งที่ตั้งกลุ่มนาอินทรีย์พัทลุง

๑.๓ ปัจจัยในการผลิตข้าว

๑.๓.๑ พันธุ์ข้าว

ในอดีตพันธุ์ข้าวที่ปลูกในภาคใต้ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ พบว่าภาคใต้เป็นแหล่งที่มีพันธุ์ข้าวพื้นเมืองมากที่สุดในประเทศไทย (สายัณห์ และคณะ, 2552) เฉพาะพื้นที่จังหวัดพัทลุง พบว่ามีพันธุ์ข้าวหลากหลายถึง ๓๕๖ สายพันธุ์ ทั้งเป็นข้าวเบา (อายุ ๓ – ๔ เดือน อาทิ ลากา ลูกปลา เบาปากควน ข้าวดอกไม้ไซ) ข้าวกลาง (อายุ ๕- ๖ เดือน อาทิ ไข่มดริ้น ข้าวนัง) และข้าวหนัก (อายุ > ๖ เดือน อาทิ ซังห่อถ้วย เหมรขาว นางขาวเฒ่า ช่อปลีดำ นวลหัก นางทองกองทุ่ง นางผุด จำปาทอง นางหงส์ ข้าวช่อไพร) ทั้งชนิดข้าวเจ้า ข้าวเหนียว และเป็นประเภทข้าวไร่ ข้าวนาสวน ข้าวนาเมือง โดยแต่ละตำบล จะมี

การปลูกพันธุ์ข้าวเฉพาะถิ่น ซึ่งล้วนแล้วแต่มีอัตลักษณ์จำเพาะเป็นของตัวเองในแต่ละสายพันธุ์ (ตัวอย่างประกอบในตารางที่ ๑ - ๒)

ตารางที่ ๑ ตัวอย่างรายชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่นิยมปลูกกันในอดีตของแต่ละตำบลในจังหวัดพัทลุง

ตำบล (อำเภอ)	**รายชื่อพันธุ์ข้าว**
ตำนาน (เมืองพัทลุง)	อุเด็น ยาไทร รวงยาว ดอกมะพร้าว นางขาวเบา ไทรกลาย เมล็ดปริง ลากา ช่อก้านดำ เหลือง ยายชี ดอกประดู่ ช่อมุด นางขาวเฒ่า เหนียวมดริ้น ช่อตานี หนุนห้อง ช่อเจียก
ชัยบุรี (เมืองพัทลุง)	นางกลาย ปรัง สาวน้อย จำปาทอง ช่อจำปา (2) ช่อไม้ไผ่ ช่อนิมิต ขาวน้อย คุณย่าคลัง ช่อเบา ญาไทร ท้ายจุด นางป้อม ช่อลำเจียก ช่อคำพฤกษ์ ขม ยายยอม รากแประ ปลาดียอ มะเขือรวงยาว ช่อมะพร้าว ช่อขาว ทองไหล ลูกดำ ลูกเงาะ เหนียวช่อหวาย ช่อกุน สองรวง นางกอง ลายหมาก หอมลูกเขย ในหลวง ซังดำ
พญาขัน (เมืองพัทลุง)	นางเฟือง ช่อไพร ทรายขาว ดอกพยอม นางผุด ยายอ คิ้วนาง บัวหอม เขี้ยวงู ช่อจำปา ใหลผุด ช่อปรัง ช่อผุด
นาขยาด (ควนขนุน)	สังข์หยด เหนียวลำเปลือกขาว ยาโคเบา เหนียวดำกุลา จมูกมูสัง นางไร่ ข้าวดอนหน่วยเขือ เบาน้ำค้าง ข้าวแดง นางแจ่ม ยาไทร ข้าวแดงร้อยวัน ดอกไม้ไทร
แหลมโตนด (ควนขนุน)	ช่อจังหวัด ไข่มดริ้น เบาอุเด็น ช่อเบา เหนียวลำเปลือกดำ
พนางตุง (ควนขนุน)	เหลืองใหญ่ รากแห้ง หัวนา ยายแดง ช่อดำ ช่อเบา เล็บดี ช่อจงหวัด ช่อมุด ไข่มดริ้น โสโส นางกลาย แหมะหอม
ตะโหมด (ตะโหมด)	แดงชายเล ลูกขอ ช่อรี ก.ม. สองพี่น้อง ดอกพยอม รากแก้ว ทรายขาว
คลองใหญ่ (ตะโหมด)	หัวนา มะลิซ้อน ตูล ขาว สองพี่น้อง ทรายขาว
แม่ขรี (ตะโหมด)	หัวนา หอมจันทร์
กงหรา (กงหรา)	กลีบเมฆ นัง เมืองไทร นางเกิด คล้ายเหรียง เบาอุเด็น ทรายขาว เหนียว
คลองเฉลิม (กงหรา)	ทรายขาว
ชะรัด (กงหรา)	เล็บนก

หนองธง (ป่าบอน)	ยาไทร
ปากพะยูน (ปากพะยูน)	จังหวัดขาว
เกาะหมาก (ปากพะยูน)	นางหมุย
ฝาละมี (ปากพะยูน)	ไข่มดริ้น ยายอ ยาลอหนัก หยี นางทอง
เขาย่า (ศรีบรรพต)	ยาโคเบา เบาน้ำค้าง นางคำ ไทร
ตะแพน (ศรีบรรพต)	ไทร เข็มเงิน บัวซ้อน นางไร่

ที่มา: ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง “ข้าวพันธุ์พื้นเมืองภาคใต้ ๒๕๕๐”

ตารางที่ ๒ แสดงคุณลักษณะเด่นของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองบางชนิด

ชื่อพันธุ์	**คุณลักษณะเด่น**
กอและ	แตกกอดี ผลผลิตดี เหมาะสำหรับนาลึก
ขืนดิน	ทนแล้ง เมล็ดสีดำอมเหลือง หอม แน่น นิ่ม อร่อย
ไข่มดริ้น	ข้าวสารเมล็ดยาวเรียงกันเหมือนไข่มด คุณภาพข้าวสุกมีลักษณะนุ่มร่วน
เฉี้ยง	ผลผลิตสูง สามารถปรับตัวได้ดีทั้งในพื้นที่ที่เป็นนาดอน และนาลุ่ม เหมาะใช้ทำขนม
นางฝ้าย	ช่อเม็ดสวย
นางเฟือง	รสชาติดี นิยมปลูกเพื่อการบริโภคในครัวเรือน (โดยเฉพาะในอำเภอบางแก้ว)
ยาไทร	น้ำหนักมาก
ยอดม่วง	ข้าวเก่ามีรสชาติดี (ทำปีนี้กินปีหน้า)
เล็บนก	เมล็ดเล็ก เมื่อหุงเป็นข้าวสุกจะอ่อน นุ่มนวล เป็นที่นิยมของผู้บริโภคและตลาด
ลูกปลา	พันธุ์ข้าวเบา เหมาะสำหรับนาดอน ต้องการน้ำน้อย
หน่วยเขือ	เมล็ดเล็ก สั้น ข้าวสำหรับนกเขา ขายง่าย
หอมจันทร์	มีกลิ่นหอมเย็น
หนวนหัก	น้ำหนักมาก

เหม่หอม	หอมคล้ายมะลิ น้ำหนักดี เต็มรวง หุงขึ้นหม้อ เล่นน้ำ (สุกไม่พร้อมกัน) เหมาะกับดินนาพรุ
หัวนา (บางแก้ว)	เมล็ดพันธุ์สีเหลืองลางสาด ทนแล้ง หุงขึ้นหม้อ อยู่ท้อง เมล็ดขาวใหญ่ น้ำหนักดี

อย่างไรก็ดี ในทุกวันนี้กลับพบว่า ชาวนาพัทลุงมีการปลูกพันธุ์ข้าวพื้นเมืองเพียงแค่ ๑๒ ชนิด (คิดเป็น ๓.๔% ของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่รายงานพบทั้งหมดในจังหวัด) และจำกัดอยู่ในชาวนากลุ่มเล็ก ๆ เพียงบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งประกอบไปด้วย ข้าวพันธุ์ขืนดิน เฉี้ยง ดอกพะยอม ปิ่นแก้ว เล็บนก สังข์หยด หอมจันทร์ หัวนา แหมะหอม หน่วยเขือ เหนียวดำเปลือกขาว และเหนียวดำเปลือกดำ (สำเริง แซ่ตัน: สัมภาษณ์วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙) สำหรับสาเหตุที่เกษตรกรเลิกปลูกข้าวพื้นเมืองที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

๑) ตลาดทั่วไปไม่ต้องการ

๒) ส่วนใหญ่ข้าวพันธุ์พื้นเมืองจะเป็นข้าวนาปีที่มีอายุยาวนาน (6-7 เดือน) ทำให้เพิ่มความเสี่ยงโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิต

๓) ผลผลิตต่อไร่ต่ำ (ตารางที่ ๓)

๔) การเปลี่ยนไปปลูกข้าวพันธุ์ดีตามนโยบายการส่งเสริมจากภาครัฐ (เครือข่ายเกษตรทางเลือก, 2558; ธิดาและคณะ, 2559)

ตารางที่ ๓ ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) ของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองบางชนิด

พันธุ์	**ผลผลิต (กก/ไร่)**	**แหล่งข้อมูล**
ไข่มดริ้น	436	กรมการข้าว (2559)
ขืนดิน	367	ธิดา และคณะ (2559)
เฉี้ยง	497	กรมการข้าว (2559)
เล็บนกปัตตานี	556	กรมการข้าว (2559), ธิดา และคณะ (2559)
สังข์หยด	460	กรมการข้าว (2559)
หัวนา	420	ธิดา และคณะ (2559)
เหมะหอม	400	ธิดา และคณะ (2559)

ณ ปัจจุบัน พบว่าชาวนาพัทลุงนิยมปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองกันอย่างแพร่หลายอยู่เพียงแค่ ๓ พันธุ์ คือ สังข์หยด เล็บนก และเฉี้ยง ซึ่งหากสถานการณ์ยังคงดำเนินไปเช่นนี้เรื่อย น่าเป็นห่วงว่าวันหนึ่ง เราอาจสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุกรรมข้าวพื้นเมืองพัทลุง และเป็นที่ทราบกันดีว่า ทุกวันนี้ชาวนาส่วนใหญ่ไม่มีการปรับปรุงพันธุ์ข้าวไว้ใช้เอง ทำให้ต้องพึ่งพาเมล็ดพันธุ์จากภายนอกอยู่ตลอดเวลา ผลที่ตามมาคือเกษตรกรไม่มีความมั่นคงทางด้านเมล็ดพันธุ์ ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ

ดังนั้น การอนุรักษ์พันธุกรรมข้าวพื้นเมืองจึงมีความจำเป็นเร่งด่วน ลำพังเพียงแค่ โครงการธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนของกรมการข้าวเพียงหน่วยงานเดียว คงไม่ทันกับสถานการณ์ เนื่องจากหน่วยงานมีข้อจำกัดหลายอย่าง ดังนั้น การอนุรักษ์พันธุกรรมข้าวพื้นเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชน ในรูปแบบของธนาคารข้าวชุมชน หรือการขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำโครงการศูนย์ข้าวชุมชนในระดับตำบล (ที่มีอยู่ทั้งหมด ๖๕ ตำบลในจังหวัดพัทลุง) โดยแต่ละตำบลรับผิดชอบในการพัฒนาพันธุ์ และผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่เคยมีอยู่เดิมในชุมชน เช่น ตำบลปากพะยูน (เฉี้ยง) ตำบลชะรัด (เล็บนก) ตำบลพนางตุง (เหนียวกาบโหนด) ตำบลนาปะขอ (ขืนดิน) เป็นต้น ทำให้เกิดแปลงอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นบ้านที่หลากหลายในแต่ละภูมินิเวศน์ ก่อให้เกิดธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวตลาดเฉพาะ (Niche market) และจะทำให้ชาวนามีความรู้สึกความเป็นเจ้าของพันธุ์ข้าวพื้นบ้านอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของชุมชน ในฐานะผู้ผลิตและพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน จากนั้นกลุ่มหรือชุมขนสามารถขึ้นทะเบียนเป็นเจ้าของพันธุ์ข้าว (GI ไทยตำบล) แต่ถ้าหากต้องการขยายตลาดข้าวพันธุ์พื้นเมือง เราต้องดึงเอาคุณสมบัติต่าง ๆ ของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอยู่แล้ว อาทิ รสชาติ คุณค่าทางโภชนาการ (โดยเฉพาะข้าวสีต่างๆ) ความพิเศษที่จำเพาะเจาะจงต่อระบบนิเวศพิเศษ เช่น พันธุ์ข้าวที่เหมาะใช้ในการทำนาริมทะเล นาพรุ นาดอน นาไร่ เป็นต้น โดยผ่านการวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ของคนในท้องถิ่น หรือ การวิจัยเพื่อสร้างทางเลือกของท้องถิ่น

สำหรับบทบาทของหน่วยงานจากภาครัฐ ควรเข้ามาสนับสนุนโดยเฉพาะในเรื่ององค์ความรู้ในการพัฒนาสายพันธุ์ให้บริสุทธิ์ การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ การตรวจรับรองเมล็ดพันธุ์ (Seed Certification) การตรวจรับรองผลิตพันธุ์ที่ดี (GAP seed) ที่มีความปลอดภัยต่อสุขอนามัยของผู้ผลิต ผู้ใช้ และสภาพแวดล้อม และรับรองสิทธิของประชาชนในพันธุกรรมท้องถิ่น จากนั้นทำการเชื่อมโยงเครือข่ายทั่วทั้งจังหวัด (อาจจะใช้ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง สถาบันเกษตรกร หรือสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง เป็นศูนย์กลางในการประสานงาน) เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน จัดหมวดหมู่ฐานข้อมูลพันธุ์ข้าวพื้นเมืองแต่ละชนิด เช่น ข้าวขึ้นน้ำ ข้าวนาดอน ข้าวนาลึก ข้าวหนัก ข้าวเบา สี สรรพคุณ รสชาติ เป็นต้น เพื่อความสะดวกในการนำไปประกอบใช้ หลังจากนั้นขยายผลเครือข่ายไปสู่ระดับประเทศ อาทิ การเชื่อมโยงเข้ากับโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ หรือ มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน มีการ

แลกเปลี่ยนพันธุกรรมข้าวระหว่างเครือข่าย หากทำได้ดังนี้การอนุรักษ์พันธุ์พื้นเมืองจะมีความยั่งยืน เพราะการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวที่ดีที่สุดคือ การปลูกต่อเนื่องในรูปแบบของการอนุรักษ์ในแหล่งธรรมชาติ (*In Situ* conservation) และจะทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงทางด้านเมล็ดพันธุ์

ผลจากการสำรวจเก็บข้อมูล พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังให้ความนิยมบริโภคข้าวพันธุ์พื้นเมือง แต่ปัญหาที่ประสบคือ ไม่สามารถหาเมล็ดพันธุ์เพาะปลูกได้ตามความต้องการ ทำให้ต้องหันไปพึ่งข้าวพันธุ์ดีที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐแทน ดังนั้นแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมือง ควรเริ่มจากกลุ่มเกษตรกรที่เน้นผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก โดยในช่วงแรกของการปรับเปลี่ยน รัฐอาจจำเป็นต้องจูงใจ โดยการจ่ายเงินชดเชยพิเศษสำหรับเกษตรกรที่หันกลับมาปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง หรือสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนพันธุ์ข้าวพื้นบ้านระดับตำบล

สำหรับการแก้ปัญหา เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิอากาศที่ส่งผลต่อการเลิกปลูกพันธุ์ข้าวพื้นเมืองคือ ชาวนาต้องปลูกข้าวหลากหลายสายพันธุ์ (ข้าวหลายตา) โดยเฉพาะพันธุ์ข้าวเบา – กลาง ที่มีอายุการเก็บเกี่ยวไม่ยาวนานนัก เพื่อช่วยลดความเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนทางด้านสภาพภูมิอากาศ ผิดแผกจากในสมัยก่อนที่ชาวนาแต่ละคนมีที่หลายแปลง ทั้งที่ลุ่ม ที่ดอน ทำให้ไม่มีปัญหาในการปลูกข้าวหลากหลายสายพันธุ์ แต่ในปัจจุบันพบว่า ชาวนาส่วนใหญ่มีที่นาเพียงแค่แปลงเดียว เพราะฉะนั้นการนำเอาวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของชาวใต้ “เกลอเขา – เกลอเล” กลับมาประยุกต์ใช้ในการปลูกข้าว เช่น การจับคู่ระหว่างเกษตรกรนาดอนกับเกษตรกรนาลุ่ม แบ่งสรรที่นากันทำ จะทำให้เกษตรกรแต่ละคนสามารถปลูกพันธุ์ข้าวที่หลากหลายในบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกันได้ อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์พันธุกรรมข้าวพื้นเมืองโดยการมีส่วนร่วม และยังช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันให้กับชาวนาภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศอีกด้วย

อย่างไรก็ดี การสนับสนุนการวิจัยทางด้าน การปรับปรุงพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่ให้ผลผลิตดีและตอบสนองการเจริญเติบโตด้วยสารอาหารจากอินทรีย์ พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีอายุเก็บเกี่ยวสั้น พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Smart Variety) พันธุ์ข้าวที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง และพันธุ์ข้าวที่มีคุณสมบัติเฉพาะเพื่อการแปรรูปเป็นอาหารเสริมสุขภาพ (โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุ) เวชภัณฑ์เวชสำอาง ก็ยังคงมีความจำเป็นเร่งด่วนควบคู่กันไป โดยเฉพาะงานด้านพันธุกรรม จัดเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ต้องขับเคลื่อน เนื่องจากพันธุกรรมเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของวิถีเกษตรกรรม

สำหรับการตลาดข้าวพันธุ์พื้นเมือง คณะนักวิจัยกลับมองว่าไม่ใช่ปัญหา เพราะเราสามารถขายสินค้าให้กับผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) โดยเฉพาะผู้ที่นิยมบริโภคข้าวหลากหลายพันธุ์ รวมทั้งปัจจุบัน เรามีช่องทางในการสื่อสารมากมายให้เลือกใช้เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคกลุ่มต่างๆ แต่ประเด็นปัญหาคือ เราจะยกระดับพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่เรามีอยู่มากมายได้ยังไง ซึ่งตอนนี้มีตัวอย่างดี ๆ ให้เราได้เห็นตามสื่อต่าง ๆ ในด้านการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพทางด้านพันธุ์ข้าว และกำลังได้รับความนิยมจากผู้บริโภคกัน

อย่างแพร่หลาย ยกตัวอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์ข้าวหลากหลายพันธุ์ “ข้าวกล้องพื้นเมือง ๑๕๐ สายพันธุ์” ที่ได้มีการนำเอาความหลากหลายทางพันธุกรรมมารวมไว้ในหนึ่งเดียว จึงเปี่ยมไปด้วยคุณค่าของสรรพคุณที่ต่างกัน เช่น หลากสีสัน มีไซยาดีนิน (สารพฤษเคมีสีเข้ม แดง ม่วง ฟ้า น้ำเงิน) ช่วยลดความเสี่ยงจากโรค หัวใจ ป้องกันภูมิแพ้และสารก่อมะเร็ง มีวิตามินเอ ช่วยลดผลข้างเคียงจากการทำเคมีบำบัด เป็นต้น (http://www.tvburabha.com/tvb/rice/tr13.html) สำหรับตัวอย่างการพัฒนาต่อยอดโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ในการยกระดับพันธุ์ข้าวพื้นเมืองพัทลุง ดังตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ ตัวอย่างแนวทางการพัฒนาต่อยอดเพื่อยกระดับพันธุ์ข้าวพื้นเมืองพัทลุง

พันธุ์ข้าวพื้นเมือง	**ภูมิปัญญาท้องถิ่น**	**การพัฒนาต่อยอดเพื่อยกระดับพันธุ์ข้าวพื้นเมือง**
ข้าวเหนียวดำหมอ	ใช้พิธีกินเหนียวเขาอ้อช่วยแก้ปัญหาท้องผูก	สร้างมูลค่าให้เป็นพืชพิธีกรรม พืชศักดิ์สิทธิ์ โดยเชื่อมโยงกับสำนักวัดเขาอ้อ ตักศิลาทางไสยเวทย์ภาคใต้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือนำไปพัฒนาเป็นอาหารผู้สูงอายุที่ต้องการอาหารที่กินง่าย ย่อยง่าย เป็นต้น
ข้าวเหนียว + ข้าวเจ้า	ข้าวมีคู่ (ผู้-เมีย) หุงด้วยกันจะทำให้นุ่มและมีรสชาติดี	นำเอกลักษณ์ความเป็นคู่ (เช่น คู่รัก) ไปสร้างแบรนด์ให้ติดตลาด คล้าย ๆ ข้าวลืมผัว เป็นต้น
ข้าวบิณฑพันธุ์	การทำนาริมทะเลสาบ	นำวิถีการทำนาอินทรีย์ริมทะเล (ไม่ต้องพึ่งพาปุ๋ยหรือสารเคมี เพียงแค่เรียนรู้ช่วงเวลา วิถีการขึ้นลงของน้ำ และเลือกใช้พันธุ์ข้าวเฉพาะถิ่นที่ปรับตัวได้เหมาะสมกับพื้นที่) ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่ไปสร้างเรื่องราว (Story) เพื่อเพิ่มมูลค่าทางการตลาด การท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ข้าวเบล่หอม	ช่วยระบบขับถ่ายของผู้สูงวัย	นำไปพัฒนาเป็นอาหารผู้สูงอายุที่ต้องการอาหารที่ย่อยง่าย
หอมจันทร์ + รากแห้ง	หุงข้าวผสมกัน	นำเอาไปทำข้าวผสม ทำให้ข้าวมีกลิ่นหอมและรสชาติดี
หอมจันทร์ + นางพญา	หุงข้าวผสมกัน	นำเอาไปทำข้าวผสม ทำให้ข้าวมีกลิ่นหอมและกินอร่อย

๑.๓.๒ แรงงาน

ปัญหาของชาวนาพัทลุงคล้าย ๆ กับปัญหาของชาวนาทั่วทั้งประเทศ คือ ชาวนาส่วนใหญ่มีอายุเยอะ (อายุเฉลี่ย ๕๕ ปี) การศึกษาน้อยส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา ส่งผลให้การถ่ายทอดเทคโนโลยีการปลูกข้าวตามวิธีเกษตรกรรมที่ถูกต้องยังอยู่ในวงจำกัด และการขาดคนรุ่นใหม่มารับช่วงต่ออาชีพทำนา เนื่องด้วยชาวนาจะมีความรู้สึกว่า การทำนาเป็นงานที่เหนื่อยยาก ขาดทุน มีสถานภาพต่ำ และไม่มีศักดิ์ศรี พ่อแม่จึงไม่ได้ส่งเสริมให้ลูกทำนา ส่งผลให้คนรุ่นใหม่หนีภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมหรือภาคบริการมากขึ้น สิ่งที่ตามมาคือ เกิดภาวการณ์ขาดแคลนแรงงาน ทำให้มีความจำเป็นต้องจ้างแรงงาน (อัตราค่าจ้างแรงงานรายวันในพัทลุงประมาณ ๓๐๐ – ๕๐๐ บาท) หรือเครื่องจักรเข้ามาช่วย ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น

สำหรับทางออกของปัญหาดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้ 2 ระยะ คือ ระยะแรก ชาวนาต้องรวมกลุ่มกันทำนา โดยการนำเอาวัฒนธรรม “กินข้าวนาวาน” ซึ่งเป็นวิถีชีวิตชาวนาพัทลุงแต่โบราณที่เป็นการลงแขก เอาแรงกันในการทำนา ซึ่งเจ้าของนาจะตอบแทนแขกที่มาร่วมงาน ด้วยการเลี้ยงข้าว ขนมหวาน ซึ่งการกระทำดังกล่าวไม่เฉพาะแต่จะแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานได้เท่านั้น แต่ยังสามารถช่วยฟื้นฟูรักษา สืบทอดวัฒนธรรมของชาวนาจังหวัดพัทลุง สร้างความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้การทำนา รวมทั้งปลูกฝังค่านิยมให้กับชาวนารุ่นใหม่ ตลอดถึงเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้รู้จักวัฒนธรรมของตนเอง ซึมซับ และร่วมกันรักษาสืบทอดต่อไป

ในระยะต่อมาคือ การดึงคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะทายาทชาวนาที่มีความรู้ มีการศึกษา เข้ามาช่วยยกระดับอาชีพการทำนาให้มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับอาชีพอื่น ๆ โดยการใช้หลักสูตรชาวนารุ่นใหม่จากโรงเรียนชาวนาที่มีการผสมผสานระหว่างองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำนา ทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่กลายเป็น Young Smart Farmer ที่สามารถพัฒนาตัวเองเป็นผู้ประกอบการ หรือสามารถเพิ่มมูลค่าของอาชีพทำนาโดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะในแง่ของภาคการผลิตเพียงอย่างเดียว แต่สามารถเชื่อมโยงอาชีพการทำนาเข้ากับภาคธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยววิถีชาวนา การท่องเที่ยวสังคมวัฒนธรรมชาวนา รวมทั้งการทำ Homestay/Farm Stay เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การส่งเสริมให้เยาวชนเข้าสู่ภาคเกษตร จะมัวหวังพึ่งเด็กที่เรียนเกี่ยวกับการเกษตรในระบบการศึกษาไทยแบบปกติเพียงอย่างเดียวคงไม่ได้ เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่ามีน้อยคนที่จะกลับมาทำการเกษตรของตนเอง ส่วนใหญ่ต้องการทำการเกษตรกับบริษัทใหญ่ ๆ เพราะฉะนั้น การส่งเสริมเยาวชนเข้าสู่ภาคเกษตร ควรทำควบคู่กันไประหว่างเยาวชนในสถานการศึกษากับ “เยาวชนนอกสถานศึกษา” โดยเฉพาะกลุ่มหลัง ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก กนิษฐา ไทยกล้า และคณะ (2559) ได้รายงานไว้ว่า เยาวชนในการศึกษา

ประมาณครึ่งหนึ่งต้องออกจากระบบการศึกษาปกติในระดับมัธยมต้น อีกร้อยละ 34.5 ออกจากโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ซึ่งแท้จริงแล้วพวกเขาเหล่านี้ล้วนมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดอาชีพการเกษตรต่อจากพ่อแม่ อดีตที่ผ่านมาพบว่า การวิจัยของกรมการข้าว ส่วนใหญ่จะยังเน้นการพัฒนาพันธุ์เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ขณะที่งานด้านการเพิ่มประสิทธิภาพภาพแรงงานมีน้อย เพราะฉะนั้น การออกแบบหลักสูตรชาวนารุ่นใหม่ที่เหมาะสมกับเยาวชนนอกระบบสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยอาจจะมีการบูรณาการร่วมระหว่างโรงเรียนชาวนาอินทรีย์กับสำนักงาน กศน.จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

๑.๔ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์พัทลุง

ผลการสำรวจวิจัยพบว่าสาเหตุที่ชาวนาส่วนใหญ่ในจังหวัดพัทลุงยังคงใช้ยาและปุ๋ยเคมีกันอย่างเข้มข้นเหมือนเดิม เพราะพวกเขารู้สึกว่าการทำนาอินทรีย์ยุ่งยาก การถูกควบคุมโดยระบบมาตรฐานรับรองทำให้ขาดความเป็นอิสระ โรคและศัตรูพืชมาก ค่าแรงแพง การทำน้ำหมักใช้เองแต่ผลผลิตที่ได้รับได้น้อยกว่าการทำนาแบบใช้ปุ๋ยเคมี ข้าวไม่แตกกอ ข้าวออกช้าไม่สม่ำเสมอทำให้หารถตัดข้าวได้ยาก และผลผลิตข้าวที่ได้ไม่มีน้ำหนัก (จักรกฤษณ์และคณะ, 2559; อำมรและคณะ, 2559)

จากรายงานของกรมการค้าภายใน (2558) พบว่า พื้นที่ภาคใต้มีผลผลิตข้าวต่อไร่ต่ำที่สุด 412 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่ผลผลิตข้าวเฉลี่ยของประเทศอยู่ที่ 480 กิโลกรัมต่อไร่ (บางพื้นที่ของภาคอีสานสามารถทำได้สูงถึง 2,000 กิโลกรัมต่อไร่; บัญชร, 2558) อย่างไรก็ดี ผลจากการผสมผสานองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาดั้งเดิมกับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เกษตรสมัยใหม่เข้าด้วยกันในกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ของชาวนาพัทลุง พบว่าสามารถทำให้ผลผลิตต่อไร่ของข้าวสังข์หยด (นาดำ) เพิ่มขึ้นเป็น 980 กิโลกรัมต่อไร่ และต้นทุนการผลิตลดลงเหลือแค่ 4,125 บาทต่อไร่ ในปีที่ 3 ของการปรับเปลี่ยน (อำมร และคณะ, 2559) ในขณะที่เมื่อเปรียบเทียบกับต้นทุนการปลูกข้าวเคมีอยู่ที่ 7,450 บาทต่อไร่ และได้ผลผลิต 1,050 กิโลกรัมต่อไร่ (วันธะนา และคณะ, 2555)

สำหรับองค์ความรู้ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ในกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์มี 7 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ (ตารางที่ ๕)

ตารางที่ ๕ แสดงขั้นตอนในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์พัทลุง

กิจกรรม	**รายละเอียด**
1. การเตรียมดิน	1) หมักตอซัง

	2) ปุ๋ยพืชสด (ปอเทือง) หรือ ปุ๋ยหมักชีวภาพ 3) ปุ๋ยคอก หรือ ปุ๋ยมูลค้างคาว (ภูมิปัญญา)
2. การเตรียมเมล็ดพันธุ์	1) ใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่เหมาะสมกับพื้นที่ 2) เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์เอง ทำการคัดเลือก/เก็บรวงด้วยแกละ ทำให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ และลดการปนเปื้อนจากสายพันธุ์อื่นๆ 3) มีธนาคารเมล็ดพันธุ์ในชุมชน บริหารจัดการ/แลกเปลี่ยนโดยระบบการยืมเมล็ดพันธุ์
3. การปลูก	1) ทำนาโยนอินทรีย์ ก่อนโยนนำต้นกล้าจุ่มกับมายา (ขี้ค้างคาว แกลบเผา ปุ๋ยขี้วัวเผา) 2) รวมกลุ่มกันทำ โดยผ่านวัฒนธรรมกินวาน/ซอมือ เพื่อลดต้นทุนการผลิต
4. การดูแล	1) ทำสมุนไพรป้องกันแมลง โดยเฉพาะหนอนกระทู้ 2) การตัดยอดข้าว ทำให้ข้าวสุกพร้อมกันและสม่ำเสมอ
5. การเก็บเกี่ยวครั้งแรก	1) รวมกลุ่มกันเก็บเกี่ยว โดยผ่านวัฒนธรรมกินวาน/ซอมือ 2) เก็บเกี่ยวด้วยแกละ ประณีต 3) เก็บผลผลิตแบบเลียงไว้ที่เรินข้าว (ส่วนตัว/ชุมชน) ทำให้เก็บได้นาน และค่อยทยอยขายเมื่อข้าวราคาดี
6. การดูแลลูกข้าว	จัดการระบบน้ำเข้านา เพื่อควบคุมวัชพืชและกระตุ้นการแตกกอใหม่
7. การเก็บเกี่ยวครั้งที่สอง	1. เก็บเกี่ยวด้วยแกละ ประณีต เก็บผลผลิตแบบเลียง 2. ปล่อยน้ำเข้านาเพื่อการหมักตอซังสำหรับฤดูกาลต่อไป

จากตารางข้างบนทำให้สามารถสรุปโดยหลักการสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์พัทลุง ได้ดังนี้

1) องค์ความรู้ที่ได้เกิดจากการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาการทำนาดั้งเดิมกับเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ในกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ ทำให้สามารถช่วยเกษตรกรลดต้นทุนในการผลิตลงได้
2) ต้องมีการปรับปรุงดินต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปี
3) การทำนาโยน เพราะข้อมูลจากการวิจัยพบว่า การเพาะกล้าในถาดหลุม (หรืออาจใช้เปลือกไม้เสม็ดแทนถาดเพาะ) แทนการเพาะในแปลงนา มีส่วนช่วยลดต้นทุนทางด้านเมล็ดพันธุ์ โดยจะใช้เมล็ดพันธุ์

น้อยกว่าการทำนาแบบหว่านประมาณ 3 - 4 เท่า (นิตยาและคณะ, 2549 หัสนัยและ ประเทือง 2555) นอกจากนี้ยังพบต่อไปอีกว่า ข้าวทุกสายพันธุ์มีอัตราการเจริญเติบโตทางด้านความสูง ขนาดของรวง และผลผลิต มากกว่าข้าวที่มาจากการทำนาหว่าน การจัดการดูแลแปลงนาก็ทำได้ง่ายกว่า และยังช่วยลดความเสี่ยงจากการเสียหายจากน้ำท่วมหรือข้าวล้ม

4) ทำนาอินทรีย์เพียงปีละครั้ง เพื่อพักดิน พักน้ำ พักคน ลดการแพร่ระบาดของวัชพืช/ศัตรูพืช และช่วยรักษาระบบนิเวศในนาข้าว อย่ามองแต่ว่าท้องทุ่งนาเป็นเพียงแค่แหล่งผลิตข้าวเพียงอย่างเดียว แต่ทุ่งนายังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย พืชผัก (ผักริ้น ใบบัวบก ผักหวา ฯลฯ) กุ้ง หอย ปู ปลา ที่มีอยู่อย่างสมบูรณ์ ทำให้ชุมชนมีแหล่งอาหารปลอดภัยและมีความมั่นคงทางด้านอาหารมากขึ้น

5) ทุกขั้นตอนของการทำนา ต้องทำด้วยความประณีต และรู้คุณค่าของข้าว ของพระแม่โพสพ ซึ่งงานวิจัยพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ระบบการผลิตที่ประณีต (ปรับปรุงดิน การควบคุมระบบน้ำ การเก็บเกี่ยวด้วยแกละ การดูแลลูกข้าว) โดยการทำนาครั้งเดียวแต่สามารถเก็บผลผลิตได้ 2 ครั้ง โดยผลผลิตรวมที่ได้เฉลี่ยสูงถึง 980 กิโลกรัมต่อไร่ (กรณีของข้าวสังข์หยด)

6) การฟื้นฟูวัฒนธรรมการทำนาดั้งเดิมกลับมาใช้ซึ่งมีความสอดคล้องกับการทำนาอินทรีย์ในปัจจุบัน ทำให้สามารถช่วยลดต้นทุนด้านปัจจัยการผลิต ลดภาวะเสี่ยง รวมทั้งสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่า อันจะนำไปสู่การเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร/เชิงวัฒนธรรม (ตารางที่ 6)

ตารางที่ ๖ แสดงการรื้อฟื้นวัฒนธรรมการทำนาแบบดั้งเดิมกลับมาใช้เพื่อแก้ปัญหาการทำนาในยุคปัจจุบัน

วัฒนธรรมการทำนาดั้งเดิม	**การเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหาในการทำนา**
เริน (ฉาง) ข้าว	ทำเรินข้าวให้เป็น Open museum ธนาคารเมล็ดพันธุ์ คลังอาหารของครอบครัว/ชุมชน สัญลักษณ์ของความมั่นคงทางด้านอาหารของครอบครัว/ชุมชน
นาวาน	แก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ สร้างความสามัคคีในกลุ่มชาวนา ขยับประเพณีนาวานสู่การร่วมกันทำนาแปลงใหญ่ตามนโยบายรัฐ
เกลอเขา เกลอเล	เกิดการแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าว แบ่งปันพื้นที่ทำนาเพื่อลดความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพภูมิอากาศ
การเลี้ยงวัว ควาย	ปุ๋ยคอกที่ได้ช่วยลดต้นทุนด้านปัจจัยทางการผลิต

การเก็บเกี่ยวกับ แกละ | การเก็บเกี่ยวแบบประณีตช่วยให้ได้ผลผลิตมากขึ้น

ข้าวใหม่ให้ผู้เฒ่า – ผู้แก่ วัด | กระตุ้นการบริโภคข้าวอินทรีย์สู่วงกว้าง

๑.๕ การแปรรูปข้าวอินทรีย์

การแปรรูปข้าวอินทรีย์ในพัทลุงส่วนใหญ่จะดำเนินการในลักษณะการแปรรูปโดยกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหรือวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีอยู่จำนวน 30 กลุ่ม รองลงมาคือการแปรรูปโดยโรงสี และการแปรรูปโดยภาคเอกชนตามลำดับ อย่างไรก็ดี ส่วนใหญ่จะเน้นการแปรรูปเฉพาะข้าวสังข์หยดอย่างเดียว สำหรับผลิตภัณฑ์จากข้าวสังข์หยดมีอยู่มากมายหลายรูปแบบ อาทิ ข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ จมูกข้าว กาแฟ น้ำข้าวกล้องไอศกรีม ยาสระผม ผงชงพร้อมดื่ม ซีเรียลบาร์ กาบาดริ้งค์ (Gaba Drink) และขนมต่างๆ (คุกกี้ ปั้นขลิบ ทองพับ ทองม้วน ข้าวพอง ขนมชมดาว ขนมลา ขนมเจาะหู ขนมเทียน ข้าวกรอบปรุงรส) ซึ่งมีหน่วยงานวิชาการในพื้นที่ โดยเฉพาะสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอาหาร คณะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง เข้ามาช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรในด้านการพัฒนานวัตกรรมและการถ่ายทอดเทคโนโลยีการแปรรูปข้าว (อมรรัตน์ และคณะ, 2558)

อย่างไรก็ดี จะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีการแปรรูปข้าวในพัทลุง ถูกจำกัดอยู่เฉพาะข้าวสังข์หยด และผลิตภัณฑ์ที่ได้ยังไม่เป็นที่นิยมในวงกว้าง ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มส่วนใหญ่มีการจำหน่ายเฉพาะในชุมชน การขยับงานวิจัยทางด้านการแปรรูปไปยังข้าวพื้นเมืองสายพันธุ์อื่น ๆ จึงมีความจำเป็นเร่งด่วน โดยเฉพาะข้อมูลคุณค่าทางโภชนาการ เพราะปัจจัยเกี่ยวกับด้านสุขภาพ ด้านคุณค่า และด้านสิ่งแวดล้อม ที่พบว่ามีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อข้าวอินทรีย์ของผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ธวัลยา และธีรเวช, 2558) โดยเฉพาะการวิจัยเพื่อตอบสนองผู้บริโภคกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ เช่น อาหารสำหรับเด็ก อาหารสำหรับผู้สูงอายุ อาหารสำหรับผู้รักสุขภาพ อาหารสำหรับนักกีฬา อาหารสำหรับผู้ป่วยเฉพาะโรค เป็นต้น อย่างไรก็ดี การออกแบบผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปที่ทำให้สามารถบริโภคได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ในสภาวะที่เวลาที่เร่งรีบเพื่อลดเวลาในการเตรียมอาหาร และการนำไปแปรรูปต่อก็ยังมีความจำเป็นอย่างมาก เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

นอกจากนี้การใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมืองแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Foods) ก็เป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่น่าสนใจ เพื่อเพิ่มความหลากหลายให้กับผลิตภัณฑ์ ข้อมูลจากการวิจัยแสดงให้เห็นว่าพันธุ์ข้าว

พื้นเมืองหลายชนิดมีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอดเป็นอาหารสัตว์ อาทิ ข้าวพันธุ์หน่วยเขือ ที่มีเมล็ดเล็กและสั้น เหมาะที่นำไปเป็นอาหารกลุ่มสัตว์ปีกต่างๆ โดยเฉพาะนกเขา ในขณะที่พันธุ์ข้าวสีพื้นเมือง (สำเริง, 2550) เช่น กระดังงา (เมล็ดสีแดงเข้ม) ทรายช่อ (น้ำตาลแดง) ทางหวาย (แดง) เหนียวดำหมอ (ดำ) สามารถนำไปพัฒนาเป็นเครื่องสำอางหรืออาหารสุขภาพได้ในอนาคต

อย่างไรก็ดี ปัญหาสำคัญอีกอย่างหนึ่งในกระบวนการแปรรูปข้าวอินทรีย์ขั้นต้นของจังหวัดพัทลุงคือการมีโรงสีที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน Good Manufacturing Practices for Rice Mill (GMP) เพียงแค่โรงเดียว คือโรงสีข้าววิสาหกิจชุมชนบ้านเขากลาง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง จากจำนวนโรงสีที่มีอยู่มากถึง 299 โรง (ภาพที่ ๔) ทำให้กระบวนการแปรรูปขั้นต้นมีลักษณะคล้ายกับคอขวด แต่ในทางกลับกัน พบว่าในท้องตลาดมีปริมาณผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์วางจำหน่ายเกินกำลังการผลิตเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเพื่อเพิ่มศักยภาพทางด้านการแข่งขันและสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค การส่งเสริมและพัฒนาโรงสีข้าวที่มีอยู่ให้เข้าสู่มาตรฐาน GMP มากยิ่งขึ้นจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน

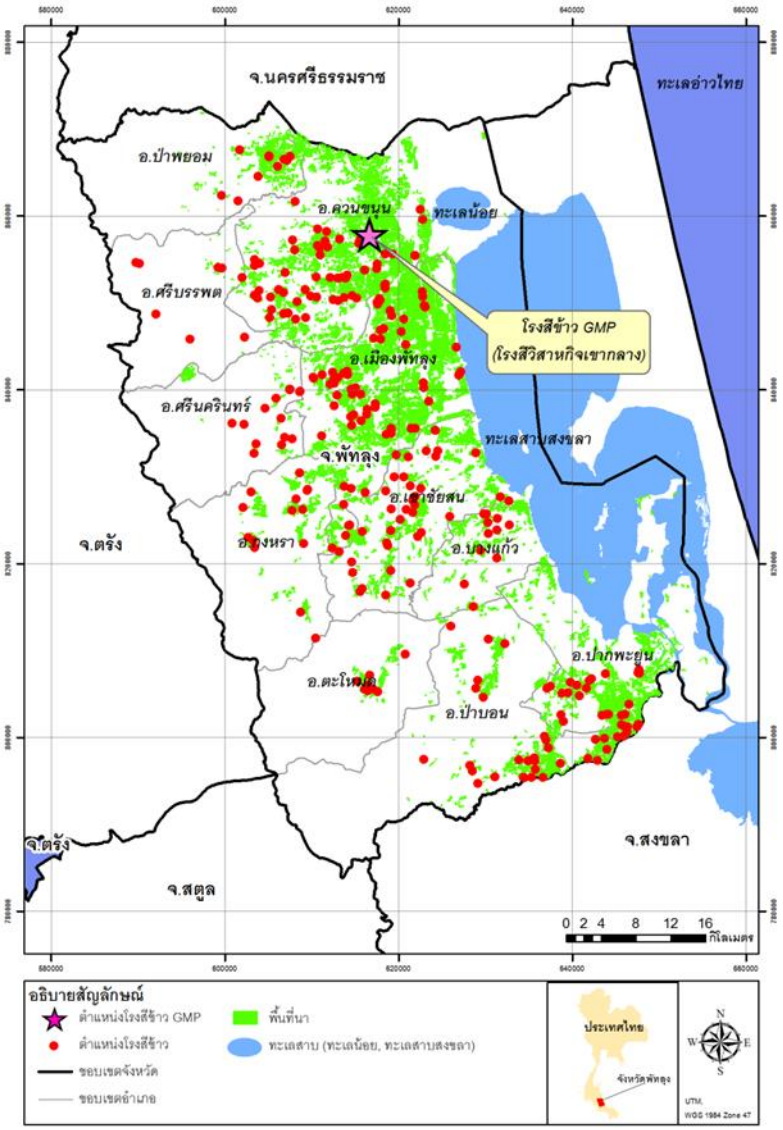

ภาพที่ ๔ แสดงตำแหน่งที่ตั้งของโรงสีข้าวในจังหวัดพัทลุง

๑.๖ การตลาดข้าวอินทรีย์

สำหรับเรื่องการตลาดข้าวอินทรีย์จังหวัดพัทลุง เราต้องดึงเอาจุดเด่นเรื่องความหลากหลายของสายพันธุ์ข้าวพื้นเมืองอื่นๆ (นอกเหนือจากข้าวสังข์หยด) เช่น ข้าวหน่วยเขือ หัวนา ขืนดิน ดำหมอ เป็นต้น มาพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างจุดขายในลักษณะของ “ข้าวมูลค่าสูงเฉพาะถิ่น” ที่มีคู่แข่งน้อย โดยการเน้นข้อมูลทางด้านคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อให้ตอบรับกับกระแสกินอาหารเป็นยา ซึ่งในปัจจุบันพบว่าการบริโภคข้าวต่อหัวมีอัตราที่ลดลง โดยเฉพาะเมื่อรายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่ม เพราะข้าวถูกจัดเป็นสินค้าด้อย (Inferior goods) แต่ในทางกลับกัน ข้าวคุณภาพที่เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย กลับมีแนวโน้มดีขึ้นเรื่อยๆ (นิพนธ์, 2559) ดังนั้นการนำเอาคุณค่าที่มีอยู่ในพันธุ์ข้าวพื้นเมืองทำให้เกิดมูลค่าจึงมีความสำคัญ เพราะจากงานวิจัยที่ผ่านมาเป็นที่

ทราบกันดีว่า ข้าวพันธุ์พื้นเมืองมีคุณค่าทางอาหารสูงกว่าพันธุ์ข้าวที่ทางราชการส่งเสริม โดยเฉพาะข้าวนาปรังที่มีอายุสั้นทั้งหลายจะมีคุณค่าทางโภชนาการต่ำ

ประเด็นต่อมาคือ การผลิตข้าวต้องมาจากกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริมให้กลุ่มข้าวอินทรีย์มีการใช้ฉลาก Carbon Footprint หรือ Water Footprint มากขึ้น เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์เข้าแข่งขันในระดับสากล ซึ่ง ณ ปัจจุบันจะพบได้ว่า ทั้งจังหวัดมีเพียงแค่กลุ่มเดียวที่ได้รับมอบฉลากคาร์บอนฟุตพริ้นท์ผลิตภัณฑ์ข้าวสังข์หยดซ้อมมือ ขนาดบรรจุถุง 1 กิโลกรัมคือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้าน หมู่ที่ 5 ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 9, 2558) นอกจากนี้ การทำธุรกิจสมัยนี้สินค้าดีและแตกต่างอย่างเดียวไม่พอต้องมีเรื่องราวที่ดี (Story) ประกอบด้วย คล้ายดังเรื่องราวของข้าวโคชิฮิการิอันแสนแพงของญี่ปุ่น ดังนั้นการระบุสรรพคุณและเรื่องราวไว้ในฉลาก เช่น เรื่องราวประวัติพันธุ์ข้าวหัวนาในอำเภอบางแก้ว เรื่องราวของข้าวพันธุ์นางทองคอยทุ่ง ซึ่งถือเป็นพันธุ์ข้าวโบราณของพื้นที่ซึ่งคนจีนที่เข้ามาในยุคแรกของบางแก้ว หรือเรื่องราวภูมิปัญญาการทำนาอินทรีย์ริมทะเลสาบ จะช่วยดึงดูดความสนใจและกระตุ้นการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคมากขึ้น

ผลการศึกษาของพนิตพิมพ์ และคณะ (2557) พบว่า วิถีการตลาดของชาวนาทั่วไปในจังหวัดพัทลุงส่วนใหญ่ยังคงเป็นการตลาดที่ไร่นาในรูปรายบุคคล ผลิตแล้วขายข้าวเปลือกให้กับพ่อค้าคนกลางเพื่อนำไปแปรรูปอีกที ดังนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องการถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ชาวนารายย่อยต้องรวมกลุ่มเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ทางการผลิตและทางการตลาด โดยเฉพาะการตลาดโดยตรงในรูปแบบกลุ่ม ซึ่งศูนย์สาธิตวิสาหกิจชุมชนท่าช้างฟื้นฟูเศรษฐกิจ แสดงให้เห็นแล้วว่า ผลของการรวมกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งทั้งทางด้านการผลิต การแปรรูป และด้านการตลาด (มาลี และคณะ, 2559) ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบให้กับกลุ่มอื่นๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างความเป็นธรรมในการผลิตข้าวพื้นบ้านแบบอินทรีย์ให้สามารถก้าวเดินได้อย่างมั่นคงร่วมกัน ก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ทางการตลาดจากกลุ่มผู้ผลิตถึงผู้บริโภคโดยตรง (ภาพที่ ๕ - ๖) โดยผ่านช่องทางการสื่อสารสมัยใหม่ เช่น Facebook หรือ Line ที่นับวันจะมีกลุ่มลูกค้าสั่งซื้อทางออนไลน์เพิ่มมากขึ้น เช่นดังกรณีของกลุ่มข้าวอินทรีย์เพชรคอรุม จังหวัดอุตรดิตถ์ที่ประสบความสำเร็จและได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายในโลกออนไลน์

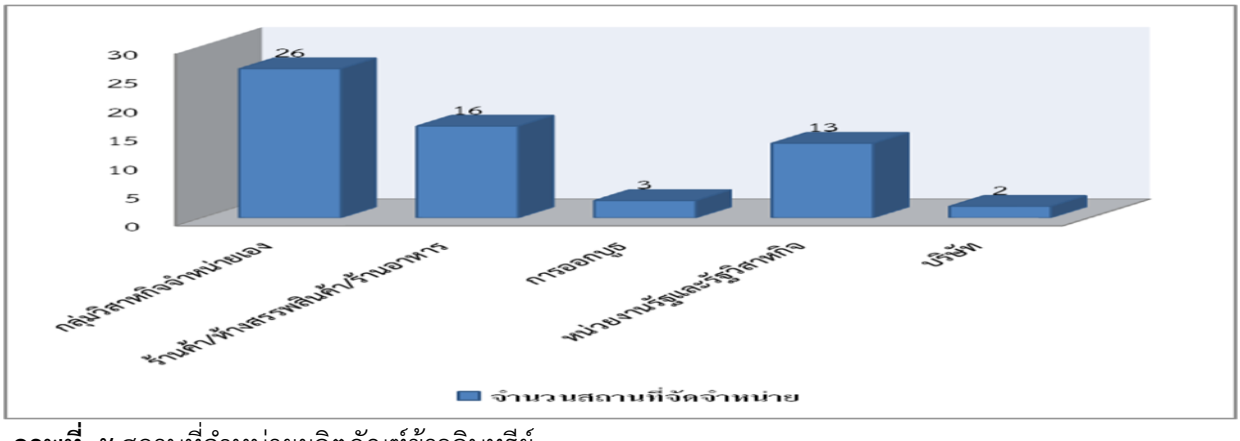

ภาพที่ ๕ สถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์

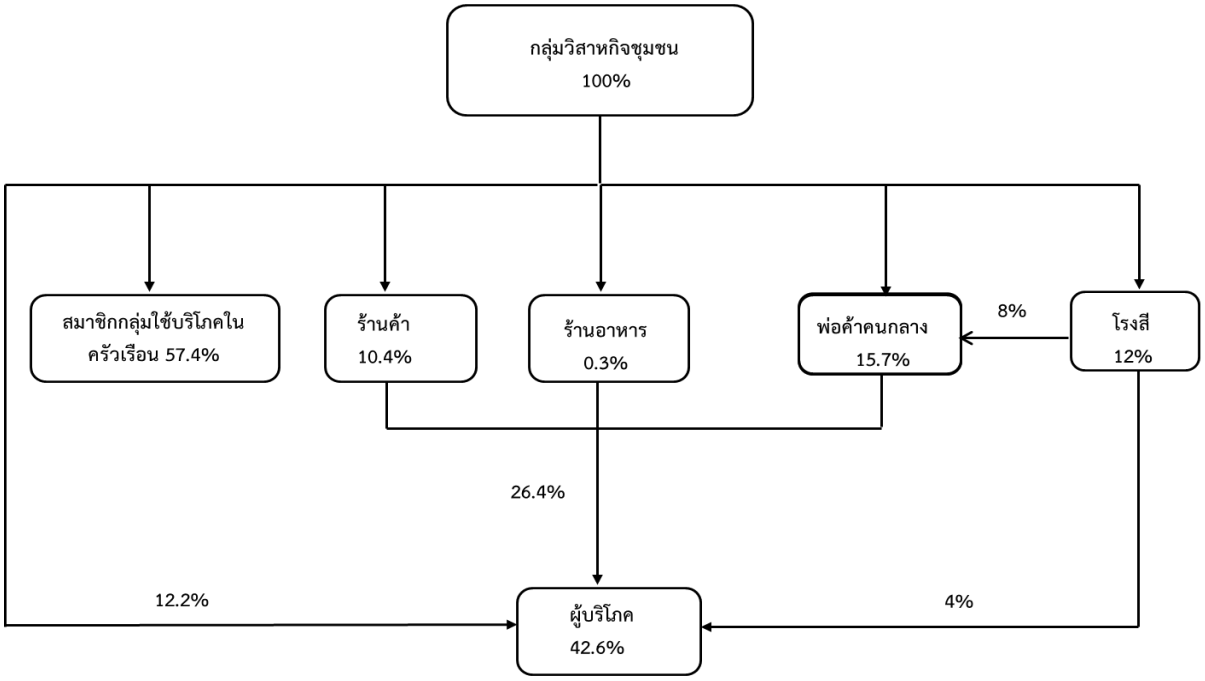

ภาพที่ ๖ วิถีการตลาดข้าวอินทรีย์พัทลุง

อย่างไรก็ดี เนื่องจากพื้นที่การทำนาอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุงมีอยู่เพียงจำนวนน้อย ผลผลิตที่ได้จึงมีจำนวนจำกัด ส่งผลให้ข้าวอินทรีย์มีราคาสูง ซึ่งก็เป็นไปตามกฎอุปสงค์อุปทาน ดังนั้นการบริโภคข้าวอินทรีย์จึงถูกจำกัดอยู่ในวงแคบๆ โดยเฉพาะสำหรับผู้บริโภคฐานะดีที่รักสุขภาพ กลุ่มข้าราชการ เป็นต้น (ภาพที่ ๗ – ๘) ในขณะที่คนมีรายได้น้อยซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึง ทำให้พวกเขาต้องหันไปบริโภคข้าวเคมีซึ่งมีราคาถูกกว่าแทน ดังนั้น หากมีการขยายผลด้านพื้นที่เพาะปลูกและปริมาณผลิตผลเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะที่มาจากเกษตรกรรายย่อยให้มีจำนวนมากขึ้น ความมั่นคงทางด้านอาหารในระดับชุมชนก็ย่อมสูงขึ้นตาม เพราะราคาสินค้าผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ย่อมลดลง ซึ่งจะส่งผลดีทั้งต่อตัวเกษตรกรและผู้บริโภค โดยเฉพาะสำหรับคนที่มีรายได้น้อย เพราะสามารถทำให้ทุกคนในสังคมสามารถเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอ ปลอดภัย และมี

คุณค่าทางโภชนาการ รวมทั้ง การมีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยา และความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอาหารทางธรรมชาติของชุมชน

ดังนั้นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ด้านองค์ความรู้และคุณค่าของข้าวอินทรีย์ ต้องไม่เน้นอยู่เฉพาะกับกลุ่มชาวนาเพียงอย่างเดียว ควรมีการขยายผลไปยังผู้บริโภคทุกระดับด้วย เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าท้ายที่สุดแล้วผู้บริโภคจะเป็นตัวกำหนดปริมาณการผลิตและการตลาด ดังนั้น การพัฒนาตลาดการบริโภคข้าวอินทรีย์ในรูปแบบของตลาดนัดสีเขียวในระดับชุมชน เช่น ตลาดใต้โหนด ให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในจังหวัด จะช่วยให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ดี การขยายผลการบริโภคข้าวอินทรีย์สู่วงกว้าง จำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานรัฐ/เอกชนในจังหวัด เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนผ่านโครงการต่างๆ ด้วย อาทิเช่น โรงเรียนมีโครงการข้าวอินทรีย์เพื่ออาหารกลางวัน โรงพยาบาลมีโครงการข้าวอินทรีย์เพื่อผู้ป่วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีโครงการข้าวอินทรีย์เพื่อคนที่คุณรัก/โครงการข้าวอินทรีย์เพื่อผู้สูงอายุ หรือการส่งเสริมให้มีการใช้ข้าวอินทรีย์ในงานประเพณีต่าง ๆ อาทิ ประเพณีงานศพ งานแต่ง งานบวช เป็นต้น

นอกจากนี้ การขอความร่วมมือจากร้านอาหารชื่อดังในท้องถิ่น (เช่น ร้านหลานตาชู ร้านวิวยอ ร้านทิวทัศน์ ร้านบางชาม ร้านครัวสังข์หยด ฯลฯ) เป็นตัวเชื่อมโยง เพื่อร่วมกันสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัดทางด้านการบริโภคข้าวว่า เมื่อนักท่องเที่ยวมาเยือนพัทลุงต้องรับประทานข้าวพันธุ์พื้นเมือง (เช่น ข้าวสังข์หยด เล็บนก ไข่มดริ้น ฯลฯ) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการเพิ่มช่องทางการตลาดข้าวอินทรีย์พัทลุงให้กับเกษตรกรและกระตุ้นกระแสการบริโภคข้าวอินทรีย์ในวงกว้าง เพราะทุกวันนี้เป็นที่ทราบกันดีว่า ร้านอาหารในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะใช้ข้าวที่มีคุณภาพต่ำแทบทั้งสิ้น

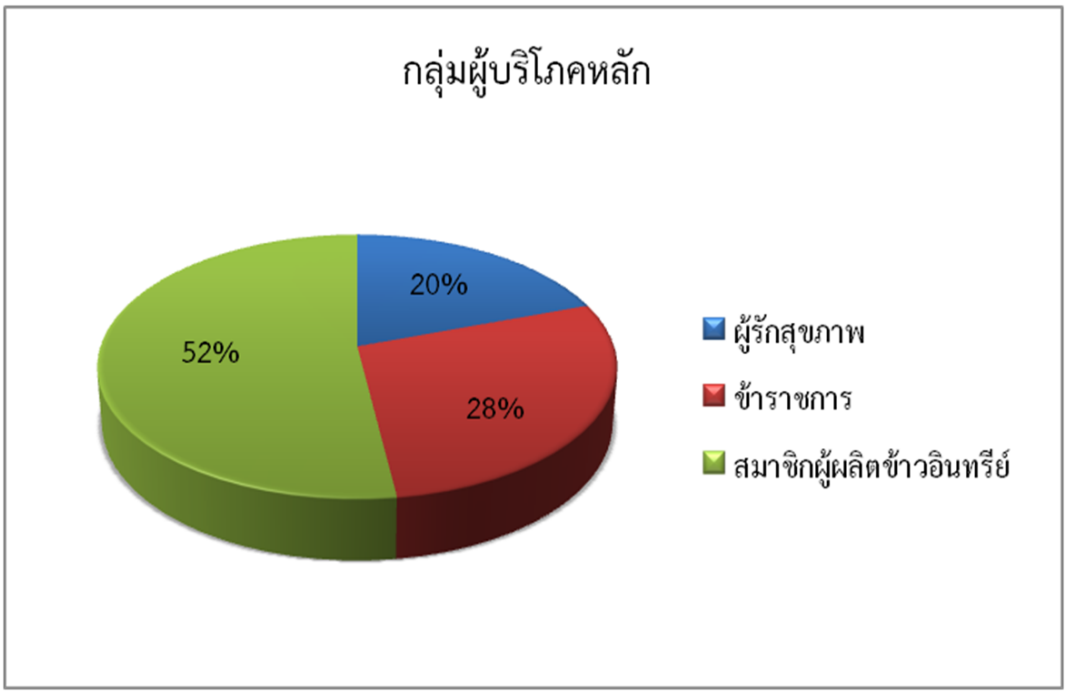

ภาพที่ ๗ กลุ่มผู้บริโภคข้าวอินทรีย์

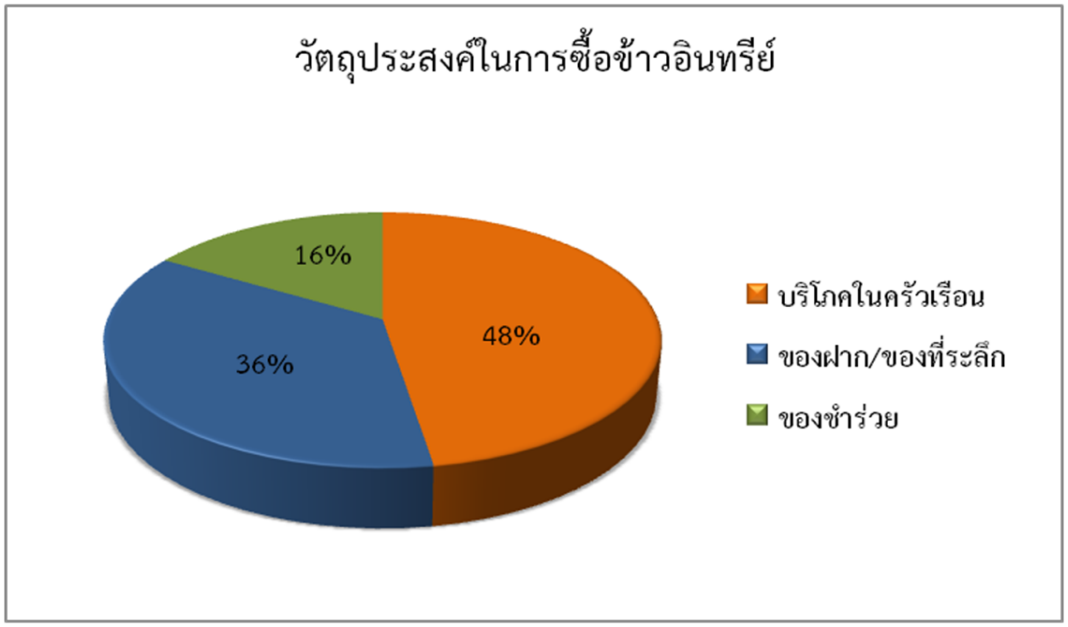

ภาพที่ ๘ วัตถุประสงค์ในการบริโภคผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์

๑.๗ การบริหารจัดการกลุ่มชาวนาอินทรีย์พัทลุง

แม้ว่าปัจจุบันจังหวัดพัทลุง มีกลุ่มทำนาอินทรีย์หลากหลายกลุ่มกระจัดกระจายกันไปตามอำเภอต่างๆ อย่างไรก็ดี ผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างขาย ทำให้ขาดเอกภาพในด้านการควบคุมมาตรฐาน อัตราการผลิต การกำหนดราคา และอำนาจในการต่อรอง ผลที่ตามมาคือ มีการขายตัดราคากันเองระหว่างกลุ่ม เกิดปัญหาข้าวนอกกลุ่ม มีการกว้านซื้อจากนายทุน/โรงสี ปัญหาความไม่เป็นธรรมโดยภาครัฐเลือกช่วยเหลือเพียงบางกลุ่ม หรือการผลิตพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่ยังกระจัดกระจาย เมื่อตลาดมีความต้องการ ปรากฏว่ากำลังการผลิตไม่เพียงพอ เป็นต้น

ดังนั้น การรวมกลุ่มองค์กรชาวนา โดยจัดตั้งเป็น “สหกรณ์ชาวนาอินทรีย์พัทลุง” น่าจะเหมาะสมที่สุด เพราะสหกรณ์ต่าง ๆ มีกฎหมายรองรับ รวมทั้งการช่วยเหลือต่าง ๆ จากภาครัฐสามารถทำได้ง่าย อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติต้องให้ชาวนาตัวจริงเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการ เพื่อทำหน้าที่ในควบคุมดูแลมาตรฐานอินทรีย์ต่างๆ โดยเฉพาะเรื่อง ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems - PGS) ที่ยังไม่มีผู้ดูแลในการตรวจรับรอง ในขณะที่มาตรฐาน Organic Thailand ตรวจรับรองโดยศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง มาตรฐาน IFOAM ตรวจรับรองโดยสำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง นอกจากนี้สหกรณ์ดังกล่าว ต้องทำหน้าที่ในการแบ่งประเภทชาวนาให้ชัดเจน (เช่น กลุ่มชาวนาที่ผลิตทั้งเพื่อบริโภคในครัวเรือนเอง/เพื่อการค้า กลุ่มชาวนาที่ผลิตเชิงอุตสาหกรรม กลุ่มชาวนาทางเลือกในหลากหลายรูปแบบ กลุ่มชาวนาพันธะสัญญา กลุ่ม

ชาวนาอาชีพเสริม กลุ่มชาวนาที่มีพื้นที่ปลูกขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เป็นต้น) เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการเรื่อง การควบคุมอัตราการผลิต การตลาด การต่อรอง การจัดตั้งกองทุน (เช่น กองทุนปัจจัยการผลิต กองทุนน้ำ กองทุนเมล็ดพันธุ์ กองทุนแปรรูป เป็นต้น) การส่งเสริมสนับสนุน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือต่าง ๆ จากภาครัฐ รวมทั้งการกำหนดกลไกการตั้งราคาที่แน่นอน โดยเฉพาะอัตราส่วนความแตกต่างทางด้านราคาระหว่างข้าวเคมีกับข้าวอินทรีย์ ข้าวพันธุ์พื้นเมืองกับข้าวพันธุ์ส่งเสริม เพื่อจูงใจเกษตรกรให้หันมาทำนาอินทรีย์โดยใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองมากยิ่งขึ้น โดยในตอนแรกอาจนำเอาโมเดลของกลุ่มสหกรณ์การเกษตรอินทรีย์ สุรินทร์ จำกัด ที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานมาเป็นแนวทางปฏิบัติ

นอกจากนี้ การใช้พิธีกรรมในการยึดโยงกลุ่มองค์กรชาวนาต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจ เช่น พิธีกรรมการกวนข้าวยาคู การทำสมโภชพระแม่โพสพ พิธีกรรมการทำขวัญข้าว การกำหนดวันสำคัญ เช่น วันข้าวและชาวนาพัทลุง (24 กันยายน) ก็มีความสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไป เพื่อใช้แก้ปัญหาเรื่องการขาดเอกภาพของกลุ่มองค์กรชาวนาพัทลุงต่อไป

๑.๘ กระบวนการสร้างสำนึกชาวนาอินทรีย์พัทลุง

ผลจากการวิจัยตลอดห่วงโซ่การผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุง พบว่าการสร้างจิตสำนึกการทำนาอินทรีย์ยังคงทำได้ยาก เนื่องด้วยกลุ่มชาวนาอินทรีย์ส่วนใหญ่ยังใช้ราคาเป็นแรงจูงใจ เพราะฉะนั้นตราบใดที่เอาราคาเป็นตัวนำ ก็ย่อมสวนทางกับการพยายามผลักดันให้เกิดจิตสำนึกเรื่องระบบอินทรีย์โดยวิถีของชาวนาจริงๆ คล้ายดังในอดีต ซึ่งเน้นวิถีปฏิบัติการทำนาที่เรียบง่าย ทำเพื่อบริโภค และเอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ปัจจุบัน การเกษตรที่มีตลาดชี้นำให้ทำนาที่เป็นเกษตรอินทรีย์ ได้ปรับเปลี่ยนให้ชาวนากลายเป็น “กรรมกรโรงงาน” มีหน้าที่ปลูกข้าวอินทรีย์ และต้องยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขต่างๆ อย่างเคร่งครัด ส่งผลให้ทุกวันนี้ ชาวนาพัทลุงสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งนับวันเกียรติภูมิของชาวนาเริ่มลดน้อยลงไป เพราะฉะนั้น กระบวนการสร้างจิตสำนึกชาวนาอินทรีย์จึงต้องเปลี่ยนรูปแบบ โดยการชี้ให้เห็นว่าการทำนาอินทรีย์เป็นแนวทางการเกษตรที่ดีต่อทั้งผู้ผลิต (ลดต้นทุนการผลิตและได้ค่าตอบแทนที่สูงกว่าทำนาโดยทั่วไป) ดีต่อผู้บริโภค และระบบนิเวศ (จิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม: Environmental Responsibility) เพื่อโน้มนำสังคมชาวนา ไปสู่การปลูกพืชผลบนความเอื้อเฟื้อต่อผู้บริโภค เคารพต่อระบบนิเวศ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และต่อทุกสรรพสิ่งในแปลงนา เพื่อให้ถึงที่สุดแล้ว จุดหมายปลายทางของการ ปลูกข้าวและการกินข้าวจะได้นำพาไปสู่การสร้างคุณูปการต่อตนเอง ชุมชน ประเทศชาติ และสร้างสรรค์สังคมแห่งบุญทาน สังคมแห่งสันติสุข และความเจริญงอกงามให้เกิดขึ้นแก่แผ่นดินร่วมกัน โดยชาวนาจะต้องสร้างความรู้สึกให้เสมือนว่าปลูกไว้กินเองในครอบครัว

นอกจากนั้นการสร้างจิตสำนึกการทำนาอินทรีย์ จะต้องไม่มุ่งเน้นเฉพาะในตัวของเกษตรกร หรือชาวนาเพียงฝ่ายเดียว ผู้บริโภคก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน เพราะความเป็นจริงในทุกวันนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าผู้บริโภคจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญทั้งในแง่ของการผลิต และการตลาด อย่างไรก็ดี กระบวนการสร้างจิตสำนึกของผู้บริโภคเป็นเรื่องใหญ่ ใช้เวลานาน และจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการจากทุกภาคส่วน เนื่องจากผู้บริโภคมีหลายระดับ (ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์อินทรีย์ได้) การขยับหรือขับเคลื่อนกระแสการบริโภคผลิตภัณฑ์อินทรีย์จึงต้องทำเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายในระดับจังหวัด โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เพื่อการขยายผลในวงกว้าง ครอบคลุมผู้บริโภคทุกระดับ แต่ต้องไม่ลืมว่า กระบวนการสร้างจิตสำนึกที่ดีและได้ผล จะต้องทำให้ง่าย ค่อยเป็นค่อยไป ละเอียดประณีต บ่อยครั้ง และต้องทำควบคู่กันไปทั้งในผู้ผลิตและผู้บริโภค เพื่อให้เกิดความตระหนัก (Awareness) และความรับผิดชอบ (Responsibility) ร่วมกันในสังคม อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมแห่งการเกื้อกูลและการผูกเชื่อมสายสัมพันธ์ ระหว่างชาวนากับคนกินข้าวให้เป็นมากกว่า “ผู้ผลิต” กับ “ผู้บริโภค” เป็นมากกว่า “คนขายข้าว กับ คนซื้อข้าว” แต่เป็นการประสานมือและใจร่วมกัน ระหว่าง “คนปลูกข้าว กับ คนกินข้าว”

ส่วนที่ ๒

การวิเคราะห์สภาวการณ์ ศักยภาพ และจุดยืนการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์

๒.๑ จุดยืนการพัฒนาของแผนยุทธศาสตร์

๒.๑.๑ จังหวัดพัทลุงมีความมั่นคงทางด้านข้าวอย่างยั่งยืน

๒.๑.๒ จังหวัดพัทลุงเป็นแหล่งอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทางด้านพันธุกรรมข้าวพื้นเมืองที่สำคัญของประเทศ

๒.๑.๓ ชาวนาพัทลุงต้องมีพันธุ์ข้าวเก็บไว้ใช้เองและสามารถพัฒนาต่อยอดความเป็นอัตลักษณ์ของเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นถิ่นดั้งเดิมที่สอดคล้องกับภูมินิเวศ และภูมิสังคม

๒.๑.๔ องค์ความรู้ทางด้านข้าวอินทรีย์ของจังหวัดพัทลุงได้รับการจัดการเป็นระบบ จนกลายเป็นปัญญาของแผ่นดิน มีการเชื่อมโยงกับวิถีวัฒนธรรมชุมชนที่สืบทอดอยู่ตลอดเวลา โดยเกษตรกรสามารถจัดการได้ด้วยตนเอง

๒.๑.๕ มีทรัพยากรทางการเกษตร โดยเฉพาะดินและแหล่งน้ำที่เอื้อต่อการทำเกษตรอินทรีย์

๒.๑.๖ จังหวัดพัทลุงมีหน่วยบริหารจัดการแบบประชารัฐที่ได้มาตรฐานทั้ง 3 โซน (เหนือ กลาง ใต้) โดยกลุ่มเกษตรกรและหน่วยงานสนับสนุนมีคณะกรรมการตรวจสอบ โดยใช้กลไกระดับจังหวัดที่มีมาตรฐานและมีโกดังเก็บทั้ง 3 โซน ที่สามารถรักษาคุณภาพข้าวได้ดี และสามารถตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับเพื่อการเข้าสู่ระบบมาตรฐานสากลการส่งออก GMP

๒.๑.๗ มีแปลงนาข้าวที่ได้รับมาตรฐานอินทรีย์ จำนวน 27,000 ไร่ (คิดเป็น 20% ของจำนวนพื้นที่นาทั้งจังหวัด) ภายใน 4 ปี และมีผลผลิตอย่างต่ำ 1,000 กิโลกรัมต่อไร่ โดยรูปแบบของการทำนาแปลงใหญ่ (ซึ่งมีพื้นที่นาที่ติดต่อกันและมีขนาดมากกว่า 1,000 ไร่ จำนวนทั้งหมด 46 แปลงทั่วทั้งจังหวัด)

๒.๑.๘ ข้าวอินทรีย์พัทลุงเป็นข้าวที่มีคุณค่า คุณธรรม และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะเป็นที่รู้จักยอมรับทั้งในและต่างประเทศ สามารถสร้างรายได้ให้กับจังหวัด ผู้บริโภคและตลาดให้การยอมรับ นึกถึง และคิดถึงข้าวสุขภาพ “ข้าวอินทรีย์พัทลุง” จนสามารถที่จะสร้างยอดขายจากผลิตภัณฑ์ข้าวให้เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

๒.๑.๙ การสร้างมูลค่าด้วยการสร้าง “Branding” ของตัวเองเพื่อเป็นการสร้างงาน และอาชีพที่มั่นคงและรายได้แก่ชุมชน จังหวัด อย่างยั่งยืน

๒.๑.๑๐ เกิดหมู่บ้านข้าวอินทรีย์ (Organics Rice Village) กลุ่มชาวนาอินทรีย์มีความแข็งแรงเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายที่มีบทบาท และได้รับการยอมรับในระดับประเทศและสากล

๒.๑.๑๑ ชาวนาอินทรีย์ (Adult/Young Smart Farmer) มีสวัสดิการของชาวนา มีศักดิ์ศรี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (Slow Life...Slow Rice) ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๒ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคข้าวอินทรีย์ จังหวัดพัทลุง

<u>การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength: S)</u>

1) สภาพพื้นที่ของจังหวัดพัทลุงเหมาะต่อการปลูกข้าวและเกษตรกรมีประสบการณ์ในการผลิตข้าวมายาวนาน มีศูนย์เรียนรู้ มีแปลงนาข้าวคุณภาพในทั่วทุกพื้นที่ มีเกษตรกรที่สามารถบริหารจัดการไร่นาในกลุ่มตนเองได้

2) จังหวัดพัทลุงมีความหลากหลายทางพันธุกรรมข้าว สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวิจัยพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มได้

3) ข้าวสังข์หยดพัทลุงได้รับการจดทะเบียนเป็นดัชนีบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographic Indicator : GI) ทำให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในวงกว้าง

4) มีผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้แบบครบวงจรในพื้นที่

5) ข้าวอินทรีย์มีคุณลักษณะเฉพาะถิ่น เช่น หอม นิ่ม ตรงความต้องการของตลาด โดยเฉพาะข้าวสังข์หยดที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นข้าวที่อุดมไปด้วยสารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย เป็นที่ต้องการของผู้ที่รักสุขภาพ สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคและผู้ผลิต

6) มีผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาที่พัฒนาจากข้าวพันธุ์พื้นเมือง มีองค์ความรู้การแปรรูปข้าวอินทรีย์ที่สามารถสร้างรายได้แก่ผู้ประกอบการ และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

7) มีชาวนาอินทรีย์ต้นแบบ มีศูนย์เรียนรู้ดินและปุ๋ยชุมชนทุกตำบล

8) มีศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพัทลุง ที่พร้อมสนับสนุนองค์ความรู้ทางวิชาการ

9) จังหวัดพัทลุงมีแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรเกษตรที่หลากหลาย สามารถพัฒนาศักยภาพและเชื่อมโยงยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

<u>การวิเคราะห์จุดอ่อน (Weakness: W)</u>

1) เมล็ดพันธุ์พื้นเมืองอินทรีย์คุณภาพมีไม่เพียงพอ ไม่หลากหลาย ทำให้ไม่สามารถผลิตข้าวอินทรีย์ให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ผลผลิตต่อไร่ต่ำ พื้นที่เพาะปลูกน้อยอยู่กระจัดกระจายและส่วนใหญ่จะปลูกได้เฉพาะนาปีเท่านั้น
2) การพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองเพื่อใช้ในระบบเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะมีน้อย
3) ชาวนาส่วนใหญ่ในจังหวัดเป็นชาวนาเคมี

4) เกษตรกรบางกลุ่มยังขาดความเข้มแข็ง ขาดองค์ความรู้ในการจัดการไร่นาและไม่ได้ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงจำหน่ายผลผลิตทันที ณ ไร่นาทำให้ได้ราคาต่ำ
5) กระบวนการผลิตส่วนใหญ่ยังไม่ได้มาตรฐานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ต้นทุนการผลิตสูงเนื่องจากปัจจัยการผลิตมีราคาสูงขึ้น ส่วนใหญ่นิยมทำนาแบบนาหว่านใส่ปุ๋ยเคมี และเทคโนโลยีการผลิตยังไม่ได้มาตรฐานส่งผลให้มีสิ่งเจือปน
6) เกษตรกรส่วนใหญ่จำหน่ายผลผลิตที่ได้จากการแปรรูปขั้นต้น ขาดทักษะ เงินทุน และศักยภาพในการพัฒนาเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ขาดความหลากหลาย
7) ราคาข้าวอินทรีย์ยังไม่มีเสถียรภาพและราคาไม่แตกต่างกับข้าวชนิดอื่น
8) ขาดการรวมกลุ่มกันผลิตในรูปแบบนาแปลงใหญ่ ปัญหาการบริหารจัดการภายในกลุ่ม
9) การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตรเข้ามาช่วยยังมีน้อย
10) ขาดลานตากข้าวและโกดังที่ได้มาตรฐาน
11) รูปแบบการตลาดขาดกลยุทธ์ในการนำเสนอที่มีความเป็นมืออาชีพ ยังเข้าไม่ถึงสังคมผู้บริโภคในภาพกว้าง การแปรรูปยังพึ่งพิงระบบการตลาดที่สนับสนุนจากภาครัฐมากเกินไป
12) กระบวนการผลิตยังไม่มีมาตรฐาน ผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นกลุ่มย่อยยังไม่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานการค้า การส่งออกมากนัก ขาดอุปกรณ์ เครื่องจักร เทคโนโลยีในการแปรรูปเพื่อสร้างสรรค์คุณค่า และมูลค่าเพิ่ม รูปแบบที่มีส่วนใหญ่เป็นการบรรจุถุงธรรมดา ไม่มีการสร้างแบรนด์สินค้าที่ชัดเจนเป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้งจังหวัด ระบบตราสินค้าแบรนด์จังหวัดขาดการควบคุม และประกันคุณภาพที่ตลาดสามารถมั่นใจได้
13) ขาดผลงานการวิจัยการเพิ่มผลผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวสังข์หยด ที่สามารถสร้างคุณค่าแก่ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ที่เป็นรูปธรรม การขาดการสังเคราะห์ความรู้อย่างครบถ้วนตลอดวงจรโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์
14) ทรัพยากรเกษตรและสิ่งแวดล้อมไม่เอื้อต่อการทำนาอินทรีย์
15) สภาพภูมิสังคมเปลี่ยนแปลงไปเป็นวิถีชุมชนเมืองและการเกษตรเชิงเดี่ยว มีการปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าวปลูกที่แปรผันไปตามความต้องการตลาดเป็นหลัก
16) หน่วยงานที่รับผิดชอบหลักขาดทรัพยากรในการวิจัยและพัฒนาข้าวอินทรีย์
17) ระบบชลประทานไม่ทั่วถึง แหล่งน้ำไม่เพียงพอ และไม่เอื้อต่อการทำนาอินทรีย์
18) ระบบโซนนิ่งยังไม่มีความชัดเจน ขาดการจัดโซนนิ่งเรื่องการใช้ที่ดินตามลักษณะและนิเวศวิทยาของพันธุ์ข้าวแต่ละพันธุ์

19) มีการสวมรอยข้าวอินทรีย์ในการจำหน่าย ทำให้ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในปัจจุบันไม่ได้รับความเป็นธรรม ผู้บริโภคขาดความเชื่อถือ
20) การแปรรูปข้าวอินทรีย์ขาดมาตรฐานรับรองทั้ง 3 โซน เพราะระบบโรงสีข้าว GMP ยังไม่พร้อม ทำให้การรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึง
21) เกษตรกรขาดแคลนเงินทุนเพื่อใช้ในขอรับการตรวจสอบและรับรองการผลิตข้าวอินทรีย์ตามมาตรฐานสากล
22) โกดัง เครื่องมือ เครื่องจักรเดิมที่รัฐเคยสนับสนุนไม่ได้ถูกบริหารจัดการแบบประชารัฐ ทำให้ชาวนาทั่วไปเข้าไม่ถึงและไม่ได้รับความเป็นธรรม
23) การตลาดข้าวอินทรีย์มีการแข่งขันสูง และการเข้ามาของผลผลิตจากกลุ่มประเทศอาเซียน
24) เกษตรกรขาดศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งเที่ยวเชิงเกษตร

<u>การวิเคราะห์โอกาส (Opportunity: O)</u>

1) แนวโน้มการเติบโตของการบริโภคข้าวเพื่อสุขภาพ และผลิตภัณฑ์ที่รักษาสิ่งแวดล้อม กระแสความนิยมอาหารปลอดภัยและอาหารอินทรีย์เติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการบริโภคข้าวเป็นโภชนบำบัด (Functional food) กติกาหรือมาตรฐานโลกมุ่งเน้นการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
2) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์สำหรับผู้สูงอายุ และการเติบโตของอุตสาหกรรมอาหารสุขภาพ ธุรกิจความงาม ทำให้สามารถนำผลผลิตข้าวอินทรีย์มาแปรรูปสร้างมูลค่าเพิ่มได้
3) การเชื่อมโยงการค้าผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และโอกาสในการพัฒนาการตลาดในรูปแบบดิจิตอล มีช่องทางการติดต่อประสานงาน กับภายนอกได้ดีรวดเร็ว และมีความเชื่อมั่นในระบบมาตรฐานข้าวอินทรีย์
4) การเชื่อมโยงการค้ากับการเติบโตของการท่องเที่ยว และการขยายตัวด้านการค้าในจังหวัดใกล้เคียงทั้งฝั่งอันดามัน อ่าวไทย และพื้นที่ชายแดนฝั่งตอนใต้ การสร้าง Premium Brand ผลักดันผ่านช่องทางสู่ตลาดนานาชาติ การอยู่ใกล้กับประเทศมาเลเซียซึ่งเป็นผู้นำเข้าข้าวมากที่สุดในอาเซียน (ประมาณ 0.535 ล้านตันต่อปี)
5) มีมหาวิทยาลัยทักษิณที่ดำเนินการศึกษา ค้นคว้าวิจัย และพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้คำปรึกษาในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งมีสำนักงานอุตสาหกรรม ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมสนับสนุนงบประมาณ และการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง
6) นโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมการสร้างสรรค์คุณค่าผลผลิตทางการเกษตร การเกษตรสีเขียว และการสนับสนุนสวัสดิการทางการเกษตร

7) จังหวัดพัทลุงมีผลิตภัณฑ์ OTOP อื่นๆ ที่สามารถเชื่อมโยงในการสร้างโอกาสตลาดร่วมกับข้าวอินทรีย์ได้
8) ข้าวอินทรีย์เป็นที่ต้องการของตลาดด้านสุขภาพ นักธุรกิจ คู่ค้าเห็นโอการการสร้างมูลค่าเพิ่ม จึงให้ความสำคัญร่วมทุน
9) กระแสการหันมานิยม life Style แบบเกษตรดั้งเดิม ในด้านการท่องเที่ยวชุมชนวิถีอินทรีย์
10) มีโครงการของภาครัฐให้การสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น เช่น โครงการพัฒนาที่ดิน โครงการเมืองเกษตรสีเขียว, นาแปลงใหญ่ และมีหน่วยงานสนับสนุนจากภาคเอกชนมีเครื่องมือในการพัฒนาการบริหารจัดการดินและน้ำ และมีหน่วยงาน สถาบันการศึกษา นักวิชาการ ร่วมผลักดันให้เกิดข้าวอินทรีย์คุณภาพ
11) นโยบายภาครัฐ ส่วนกลางสนับสนุนมาตรฐาน IFORM /ORGANIC THAILAND และสนับสนุนการสร้าง Value Added/Value chain และมีนโยบายในการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามาทำนาอินทรีย์เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะสามารถกำหนดราคาเองได้ทำให้ชาวนารุ่นใหม่มีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง

<u>การวิเคราะห์อุปสรรค (Threat: T)</u>

1) มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลากหลาย ขาดเจ้าภาพหลักในการดูแลเรื่องการพัฒนาข้าวอินทรีย์ของจังหวัดทั้งระบบ ไม่มีศูนย์กลางในการบริหารแบบครบวงจร ระบบงานขาดการบูรณนาการ ขาดแผนงานในการพัฒนาข้าวอินทรีย์ตลอดห่วงโซ่อุปทานในระยะยาว
2) ในบางพื้นที่มีน้ำท่วมซ้ำซากทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย
3) ผลผลิตข้าวในประเทศที่เป็นข้าวเชิงพื้นที่มีมาก และมีประเทศในอาเซียนมีผลผลิตข้าวที่มีความใกล้เคียงกัน ทำให้มีคู่แข่งที่เพิ่มมากขึ้นทั้งในและต่างประเทศ มีการนำข้าวพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่
4) ปัจจัยการผลิตข้าวอินทรีย์มีราคาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น
5) การตกต่ำของเศรษฐกิจทำให้ผู้บริโภคมีกำลังซื้อลดลง หันไปบริโภคข้าวราคาถูกแทน
6) เทคโนโลยีเพื่อการแปรรูป และพัฒนาคุณค่าของผลผลิต มีราคาแพง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่สามารถเข้าถึงได้ ผู้ประกอบการขาดแหล่งเงินทุนสนับสนุน
7) การเข้าถึงเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์คุณภาพมีข้อจำกัด ในขณะที่ความต้องการมีมากขึ้น เมล็ดพันธุ์มีราคาสูง
8) การระบาดของศัตรูข้าวจะเพิ่มมากขึ้นจากการจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพและการใช้สารเคมี ในแปลงเกษตรอื่นๆ
9) ดินขาดคุณภาพทำให้ผลิตต่อไร่ต่ำลงเรื่อยๆ
10) ไม่มีระบบการจัดการโซนนิ่งแปลงข้าวพันธุ์พื้นเมือง ข้าวบางสายพันธุ์สูญหายไปจากจังหวัดพัทลุง

11) ปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่อยู่ในมือนายทุนหมด ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถพัฒนาองค์ความรู้เพื่อรองรับการแข่งขันได้ ที่นาจะถูกครอบครองโดยนายทุน และการทำประโยชน์อื่นที่ไม่เหมาะสมกับการทำนา
12) การสูญหายของปราชญ์ชาวบ้านในการทำนา และไม่ได้มีการจัดการความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ
13) ปัจจัยการผลิตจะเพิ่มสูงขึ้นและต้นทุนการพัฒนาดินและน้ำจะเพิ่มสูงขึ้น
14) การลดน้อยลงของพื้นที่นาเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิสังคมและวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ การลดลงของพื้นที่นาข้าวโดยการขยายตัวของเมืองและมีการเปลี่ยนมิติการทำการเกษตรไปสู่รูปแบบอื่น

ส่วนที่ ๓
สรุปข้อมูลแผนการพัฒนาและทิศทางของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาข้าวอินทรีย์พัทลุง
พ.ศ. ๒๕๖๒ – ๒๕๖๖

ทิศทางของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา พ.ศ.๒๕๖๒ – ๒๕๖๖ ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายสูงสุดของแผนยุทธศาสตร์ ประเด็นยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๓.๑ วิสัยทัศน์

“ข้าวอินทรีย์พัทลุง คุณภาพสูงมาตรฐานสากล
สร้างคุณภาพชีวิตคน สร้างอาชีพเกษตรกร สร้างรายได้ชุมชน สร้างสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน”

ข้าวอินทรีย์พัทลุงคุณภาพสูงมาตรฐานสากล หมายถึง

- การผลิตข้าวอินทรีย์พัทลุงมีมาตรฐานการเกษตรอินทรีย์ระดับสากล ผลผลิต ข้าวมีคุณภาพสูง สามารถแข่งขันได้ในตลาดข้าวคุณภาพเพื่อสุขภาพในประเทศ และต่างประเทศ
- ข้าวอินทรีย์พัทลุงเป็นข้าวพื้นเมือง ที่มีดัชนีบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สร้างคุณภาพชีวิตคน หมายถึง

- เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความรัก ภาคภูมิใจในอาชีพ และวิถีเกษตรอินทรีย์
- คนพัทลุงรับประทานข้าวพื้นเมือง ความมั่นคงทางอาหารของเกษตรกรเพิ่มขึ้น สามารถพึ่งตนเองทางอาหารได้มากขึ้น เพียงพอต่อความต้องการของจังหวัด

สร้างอาชีพเกษตรกร หมายถึง

- ผลผลิตข้าวอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์สามารถสร้างคุณค่า และมูลค่าเพิ่มเชิงบูรณาการแก่ชุมชน สร้างความภาคภูมิใจในผลผลิต และผลิตภัณฑ์แก่ประชาชน สร้างโอกาสทางรายได้แก่ชุมชน เกษตรกร ประชาชนในชุมชนมีอาชีพ และรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต และผลิตภัณฑ์จากข้าวอินทรีย์
- ผลผลิตข้าวอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์สามารถสร้างรายได้แก่ชุมชน จังหวัดที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง

สร้างรายได้ชุมชน หมายถึง

- มีวิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์ที่มีความสามารถในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน หรือองค์กรผู้ประกอบการรายย่อย ที่มีมาตรฐานของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม มีความสามารถในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง สมาชิกและผู้ประกอบการมีรายได้จากการดำเนินงาน บริหารจัดการด้วยธรรมภิบาล มีการจ้างงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และผู้ประกอบการขนาดย่อยจากผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์
- เกิดเครือข่ายผู้ผลิต แปรรูป และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุง และมีศักยภาพในการเชื่อมโยงเครือข่ายกับจังหวัดใกล้เคียง หรือกับคู่ค้าทั้งใน และต่างประเทศ
- มีตราสินค้าจากผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์ เป็นแบรนด์ของจังหวัด ที่มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดในประเทศ และการส่งออกต่างประเทศ

สร้างสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน หมายถึง

- สภาพแวดล้อมทางการเกษตรข้าวอินทรีย์ของจังหวัดโดดเด่นด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม และการมีความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ

๓.๒ พันธกิจตามยุทธศาสตร์ (Mission)

กรอบในการดำเนินงานในการพัฒนาไปสู่วิสัยทัศน์ ได้กำหนดพันธกิจทางยุทธศาสตร์ดังนี้

1) พัฒนาการบริหารจัดการการผลิตข้าวอินทรีย์ และเสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรในการผลิตข้าวอินทรีย์ของจังหวัดพัทลุงให้มีคุณภาพ มาตรฐานสากล
2) พัฒนากลุ่มเกษตรกรให้เป็นวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการรายย่อยที่มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการและสร้างสรรค์คุณค่าของผลผลิตข้าวอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์จากข้าวอินทรีย์ที่สามารถแข่งขันได้
3) ส่งเสริม สนับสนุน การเชื่อมโยงเครือข่ายห่วงโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์ให้มีความเข้มแข็ง และครบวงจร เพื่อเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขัน และการใช้ประโยชน์ร่วมกันของทรัพยากร และการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
4) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดการความรู้และสารสนเทศข้าวอินทรีย์ การวิจัย สร้างองค์ความรู้ และพัฒนาบุคลากรในห่วงโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์ทุกระดับให้มีขีดความสามารถในการผลิต พัฒนาผลผลิต บริหารผลิตภัณฑ์ และการจัดการการตลาดที่ก่อให้เกิดคุณค่า และมูลค่า

๓.๓ เป้าประสงค์สูงสุดของแผนยุทธศาสตร์ (Ultimate Goal)

1) มีพื้นที่นาข้าวอินทรีย์ 27,000 ไร่ใน 5 ปี มีการทำนาแปลงใหญ่ทั้ง 3 โซน โซนละ 9,000 ไร่ และมีระบบการจัดการแบบครบวงจรตามมาตรฐานข้าวอินทรีย์
2) ข้าวอินทรีย์พัทลุงเป็นข้าวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตลาดมีความเชื่อมั่นร้อยละ 70 และสามารถจำหน่ายไม่ต่ำกว่ากิโลกรัมละ 100 บาท มียอดขายผลิตภัณฑ์จากข้าวเพิ่มขึ้น ร้อยละ 100 ภายใน 5 ปี
3) มีโกดังเก็บข้าวทั้ง 3 โซน (เหนือ กลาง ใต้) และมีโกดังส่วนกลางอีก 1 โกดัง เพื่อควบคุมคุณภาพและมาตรฐานข้าวอินทรีย์ มีโรงสี GMP เพิ่มขึ้นโซนละ 3 แห่ง
4) มีหน่วยรับรองคุณภาพมาตรฐานเกษตรอินทรีย์พัทลุงที่จัดตั้งขึ้นมาในรูปแบบประชารัฐที่มีธรรมาภิบาล และได้รับการยอมรับเชื่อถือทั้งจังหวัด ผู้บริโภค และผู้ค้าข้าวอินทรีย์

๓.๔ ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issue)

ประเด็นหลักที่สำคัญหรือวาระหลักในการพัฒนาตามกรอบของแผนยุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาด้วยวิธีการทางยุทธศาสตร์สู่ผลสัมฤทธิ์สูงสุดตามที่กำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ประกอบด้วย 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ดังนี้

1) การวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองคุณภาพ
2) การบริหารจัดการดิน น้ำ สำหรับข้าวอินทรีย์
3) การบริหารจัดการมาตรฐานข้าวอินทรีย์
4) การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์
5) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชาวนาอินทรีย์

๓.๕ เป้าประสงค์ของประเด็นยุทธศาสตร์ (Outcome Goal)

1) การบริหารจัดการการผลิตข้าวอินทรีย์พัทลุงมีมาตรฐานการเกษตรอินทรีย์ระดับสากล ผลผลิตข้าวมีคุณภาพสูง สามารถแข่งขันได้ในตลาดข้าวคุณภาพเพื่อสุขภาพทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2) สภาพแวดล้อมทางการเกษตรข้าวอินทรีย์ของจังหวัดโดดเด่นด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม และการมีความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ
3) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ เป็นเกษตรกรมืออาชีพ มีศักยภาพสูง รวมกลุ่มเป็นแปลงใหญ่ และกลุ่มผู้ผลิตข้าวคุณภาพอย่างเข้มแข็ง สามารถจัดการผลผลิตให้มีปริมาณ และคุณภาพที่ได้มาตรฐานสากล
4) เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองได้ เติบโตอย่างต่อเนื่อง เกิดเครือข่ายการผลิต แปรรูป และจัดจำหน่ายข้าวอินทรีย์ที่มีความเข้มแข็ง และครบวงจร
5) พันธุ์ข้าวอินทรีย์ ผลผลิตข้าวอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์สามารถสร้างคุณค่า และมูลค่าเพิ่มเชิงบูรณาการแก่ชุมชน สร้างความภาคภูมิใจในผลผลิต และผลิตภัณฑ์แก่ประชาชน สร้างโอกาสทางรายได้แก่ชุมชน
6) เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความรัก ภาคภูมิใจในอาชีพ และวิถีเกษตรอินทรีย์
7) จังหวัดพัทลุงมีเทคโนโลยีทางการเกษตร ผลงานวิจัย ผลงานวิชาการ องค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้ และสารสนเทศที่รองรับผลผลิต ผลิตภัณฑ์ และการตลาดข้าวอินทรีย์ที่มีคุณภาพ ทันสมัย
8) พัทลุงเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งผลิตและพัฒนาเกษตรกรข้าวอินทรีย์คุณภาพ บุคลากรในห่วงโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์ทุกระดับของจังหวัดมีขีดความสามารถ มีศักยภาพเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่แข่งขันได้

๓.๖ ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมาย

ในแต่ละเป้าประสงค์มีตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายของเป้าประสงค์สูงสุดและเป้าประสงค์ดังนี้

ตัวชี้วัด	ฐานข้อมูลปัจจุบัน พ.ศ. 2560	ค่าเป้าหมายตามแผนการพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2562-2566)					ผู้รับผิดชอบ
		2562	2563	2564	2565	2566	
เป้าประสงค์ที่ 1 การบริหารจัดการการผลิตข้าวอินทรีย์พัทลุงมีมาตรฐานการเกษตรอินทรีย์ระดับสากล ผลผลิต ข้าวมีคุณภาพสูง สามารถแข่งขันได้ในตลาดข้าวคุณภาพเพื่อสุขภาพในประเทศ และต่างประเทศ							
KPI01 จำนวนกลุ่มเกษตรข้าวอินทรีย์ที่เป็นผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ที่มีคุณภาพ มาตรฐาน							เกษตรจังหวัด
KPI02 จำนวนศูนย์ส่งเสริมและผลิตข้าวชุมชน (เป้าหมายสะสม)							เกษตรจังหวัด
KPI03 จำนวนพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ของจังหวัดพัทลุง							เกษตรจังหวัด
KPI04 จำนวนผลผลิตข้าวอินทรีย์ที่จำหน่ายต่อฤดูกาลผลิต							เกษตรจังหวัด
KPI05 จำนวนผลผลิตต่อไร่ของข้าวอินทรีย์							เกษตรจังหวัด
เป้าประสงค์ที่ 2 สภาพแวดล้อมทางการเกษตรข้าวอินทรีย์ของจังหวัดโดดเด่นด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม และการมีความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ							
KPI06 จำนวนพื้นที่นาข้าวอินทรีย์ที่เข้าถึงระบบชลประทานที่สามารถควบคุมคุณภาพน้ำได้							ชลประทาน
KPI07 ร้อยละของแปลงข้าวอินทรีย์ที่สามารถจัดการระบบนิเวศวิทยาในนาข้าวได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน							มหาวิทยาลัยทักษิณ ศูนย์วิจัยข้าว
KPI08 จำนวนพื้นที่เหมาะต่อการทำนาแต่ยังมีสภาพดินที่ไม่							สถานีพัฒนาที่ดิน

ตัวชี้วัด	ฐานข้อมูลปัจจุบัน พ.ศ. 2560	ค่าเป้าหมายตามแผนการพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2562-2566)					ผู้รับผิดชอบ
		2562	2563	2564	2565	2566	
เหมาะสมได้รับการฟื้นฟูกลับคืนมา							
เป้าประสงค์ที่ 3 เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ เป็นเกษตรมืออาชีพ มีศักยภาพสูง รวมกลุ่มเป็นแปลงใหญ่ และกลุ่มผู้ผลิตข้าวคุณภาพอย่างเข้มแข็ง สามารถจัดการผลผลิตให้มีปริมาณ และคุณภาพที่ได้มาตรฐานสากล							
KPI09 จำนวนพื้นที่นาแปลงใหญ่ที่มีระบบการจัดการข้าวอินทรีย์แบบครบวงจร และกลุ่มเกษตรกรรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งต่อปี (มีระบบน้ำและดิน การจัดการการผลิตเครื่องมืออุปกรณ์ ที่สามารถพึ่งตนเองได้)							เกษตรจังหวัด
KPI10 จำนวน เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ที่เป็นเกษตรกรมืออาชีพ (Smart farmer)							เกษตรจังหวัด
KPI11 ร้อยละของชาวนาอินทรีย์ที่สามารถพึ่งตนเอง ด้านเมล็ดพันธุ์คุณภาพได้							ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว
KPI12 จำนวนแปลงนาอินทรีย์นำร่องจากทั้ง 3 โซนในพื้นที่ต่อปี (<u>โซนเหนือ</u>ประกอบด้วย อำเภอป่าพะยอม อำเภอควนขนุน อำเภอศรีบรรพต <u>โซนกลาง</u>ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอศรีนครินทร์ อำเภอเขาชัยสน อำเภอกงหรา <u>โซนใต้</u> ประกอบด้วย อำเภอปากพะยูน อำเภอป่าบอน อำเภอตะโหมด อำเภอบางแก้ว)							เกษตรจังหวัด ศูนย์วิจัยข้าว

ตัวชี้วัด	ฐานข้อมูลปัจจุบัน พ.ศ. 2560	ค่าเป้าหมายตามแผนการพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2562-2566)					ผู้รับผิดชอบ
		2562	2563	2564	2565	2566	
เป้าประสงค์ที่ 4 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองได้ เติบโตอย่างต่อเนื่อง เกิดเครือข่ายการผลิต แปรรูป และจัดจำหน่ายข้าวอินทรีย์ที่มีความเข้มแข็ง และครบวงจร							
KPI13 จำนวนเครือข่ายการผลิต แปรรูป และจัดจำหน่ายข้าวอินทรีย์ที่มีความเข้มแข็ง และครบวงจร							อุตสาหกรรมจังหวัด มหาวิทยาลัยทักษิณ
เป้าประสงค์ที่ 5 พันธุ์ข้าวอินทรีย์ ผลผลิตข้าวอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์สามารถสร้างคุณค่า และมูลค่าเพิ่มเชิงบูรณาการแก่ชุมชน สร้างความภาคภูมิใจในผลผลิต และผลิตภัณฑ์แก่ประชาชน สร้างโอกาสทางรายได้แก่ชุมชน							
KPI14 จำนวนธนาคารพันธุ์ข้าวพื้นเมืองอินทรีย์							เกษตรจังหวัด ศูนย์วิจัยข้าว
KPI15 จำนวนรายได้จากการจำหน่ายข้าวอินทรีย์ของจังหวัด							พาณิชย์จังหวัด
KPI16 จำนวนรายได้เฉลี่ยต่อปีของเกษตรกรที่ปลูกข้าวอินทรีย์							เกษตรจังหวัด
KPI17 จำนวนรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าวอินทรีย์							อุตสาหกรรมจังหวัด
KPI18 จำนวนการจ้างงานในระบบการผลิต แปรรูป ตลาดข้าวอินทรีย์							แรงงานจังหวัด
เป้าประสงค์ที่ 6 เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความรัก ภาคภูมิใจในอาชีพ และวิถีเกษตรอินทรีย์							
KPI19 จำนวนเยาวชนที่พัฒนาเป็นผู้สืบทอดการทำนาอินทรีย์							สถาบันเกษตรกร

ตัวชี้วัด	ฐานข้อมูลปัจจุบัน พ.ศ. 2560	ค่าเป้าหมายตามแผนการพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2562-2566)					ผู้รับผิดชอบ
		2562	2563	2564	2565	2566	
วิถีนิเวศพัทลุง							
KPI20 ร้อยละของความสุข ความพึงพอใจในการประกอบอาชีพของเกษตรกรข้าวอินทรีย์							วิทยาลัยภูมิปัญญา
เป้าประสงค์ที่ 7 จังหวัดพัทลุงมีเทคโนโลยีทางการเกษตร ผลงานวิจัย ผลงานวิชาการ องค์ความรู้ และสารสนเทศที่รองรับผลผลิต ผลิตภัณฑ์ และการตลาดข้าว							
KPI21 จำนวนองค์ความรู้ใหม่ด้านการจัดการพันธุ์ข้าวพื้นเมืองคุณภาพที่สามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติจริง (ทั้งจากราชการ กลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรทั่วไป)							มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาลัยเกษตรฯ ศูนย์วิจัยข้าว
KPI22 จำนวนผลงานการวิจัยเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือการตลาดจากข้าวอินทรีย์							มหาวิทยาลัยทักษิณ
KPI23 ความสำเร็จของการพัฒนาระบบภูมิสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการผลิตข้าวอินทรีย์							เกษตรจังหวัด วิทยาลัยภูมิปัญญา
เป้าประสงค์ที่ 8 พัทลุงเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งผลิตและพัฒนาเกษตรกรข้าวอินทรีย์คุณภาพ บุคลากรในห่วงโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์ทุกระดับของจังหวัดมีขีดความสามารถ มีศักยภาพเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่แข่งขันได้							
KPI24 จำนวนแหล่งศูนย์เรียนรู้การผลิต แปรรูป ข้าวพันธุ์พื้นเมือง							ท้องถิ่น ศปก.
KPI25 จำนวนพื้นที่ท่องเที่ยววิถีชาวนา							ท้องถิ่น เกษตรจังหวัด

ตัวชี้วัด	ฐานข้อมูลปัจจุบัน พ.ศ. 2560	ค่าเป้าหมายตามแผนการพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2562-2566)					ผู้รับผิดชอบ
		2562	2563	2564	2565	2566	
							วิทยาลัยภูมิปัญญา

๓.๗ กลยุทธ์ และโครงการ

1) **สร้างระบบการจัดการพันธุ์ข้าวแบบพึ่งตนเองที่ยั่งยืน**

<u>โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้</u>

- โครงการข้าวพันธุ์ดี
- โครงการเมล็ดพันธุ์พื้นเมืองชุมชน
- โครงการ 1 ตำบล 1 พันธุ์ข้าวพื้นเมือง

2) **ต่อยอดข้าวท้องถิ่นสู่มาตรฐานข้าวอินทรีย์**

<u>โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้</u>

- โครงการพัฒนาข้าวสายพันธุ์พื้นเมือง
- โครงการพัฒนาระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม Participatory Guarantee Systems (PGS)

3) **การปรับปรุงดิน การบริหารจัดการน้ำ เพื่อรองรับรองรับการทำเกษตรอินทรีย์**

<u>โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้</u>

- โครงการการฟื้นฟูปรับปรุงคุณภาพดิน น้ำเพื่อใช้ในการเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ
- โครงการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์
- โครงการพัฒนาจุลินทรีย์ท้องถิ่น
- โครงการนิเวศเกษตรนาข้าวอินทรีย์

4) **ส่งเสริมการจัดการข้าวอินทรีย์มาตรฐานสากล**

<u>โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้</u>

- โครงการเกษตรอินทรีย์ครบวงจร
- โครงการส่งเสริมและพัฒนาการที่ดีสำหรับโรงสีข้าว (GMP) ตามแต่ละโซน

5) **พัฒนาคุณค่า มูลค่าข้าวอินทรีย์ สู่รายได้ที่มั่นคง**

<u>โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้</u>

- โครงการการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวพันธุ์พื้นเมืองอินทรีย์ สู่ผลิตภัณฑ์คุณภาพ
- โครงการเวชสำอางจากข้าวอินทรีย์

6) **สร้างวิถีชีวิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ให้เข้มแข็ง**

<u>โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้</u>

- โครงการหมู่บ้านนาอินทรีย์วิถีเมืองลุง

7) เพิ่มบุคลากรการเกษตรข้าวอินทรีย์

<u>โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้</u>

- โครงการ Smart Farmer
- โครงการสร้างนักวิจัยชาวนาชุมชน

8) ปฏิรูปเทคโนโลยีการเกษตรอินทรีย์ด้วยการผสานภูมิปัญญาและการวิจัย

<u>โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้</u>

- โครงการวิจัยและพัฒนาข้าวอินทรีย์พันธุ์พื้นเมือง
- โครงการวิจัยสร้างคุณค่าจากข้าวอินทรีย์

9) บูรณาการแปลงข้าวสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการเรียนรู้

<u>โดยมีโครงการที่สำคัญ ดังนี้</u>

- โครงการท่องเที่ยวนาข้าวเมืองลุง

๓.๘ การเชื่อมโยงการแปลงยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	กลยุทธ์	โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
1) การวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองคุณภาพ	1) จังหวัดพัทลุงมีเทคโนโลยีทางการเกษตร ผลงานวิจัย ผลงานวิชาการ องค์ความรู้ และสารสนเทศที่รองรับผลผลิต ผลิตภัณฑ์ และการตลาดข้าว	1) ปฏิรูปเทคโนโลยีการเกษตรอินทรีย์ด้วยการผสานภูมิปัญญาและการวิจัยทางวิทยาศาสตร์	1) โครงการวิจัยและพัฒนาข้าวอินทรีย์ 2) โครงการวิจัยสร้างคุณค่าจากข้าวอินทรีย์ 3) โครงการอนุรักษ์ ฟื้นฟูพันธุ์ข้าวพื้นเมือง	ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี
2) การบริหารจัดการดิน น้ำ สำหรับข้าวอินทรีย์	2) สภาพแวดล้อมทางการเกษตรข้าวอินทรีย์ของจังหวัดโดดเด่นด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม และการมีความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ	2) ปรับดิน จัดการน้ำ รองรับเกษตรอินทรีย์	4) โครงการการฟื้นฟูปรับปรุงคุณภาพดิน น้ำเพื่อใช้ในการเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ 5) โครงการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์และจุลินทรีย์ท้องถิ่น 6) โครงการวิจัยนิเวศเกษตรนาข้าวอินทรีย์	ชลประทาน สถานีพัฒนาที่ดิน สถานีพัฒนาที่ดิน มหาวิทยาลัยทักษิณ ศูนย์วิจัยข้าว สถานีพัฒนาที่ดิน มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี
3) การบริหารจัดการ	3) การบริหารจัดการการผลิตข้าวอินทรีย์	3) สร้างระบบการจัดการพันธุ์	7) โครงการพัฒนาระบบ	มหาวิทยาลัยทักษิณ

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	กลยุทธ์	โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
มาตรฐานข้าวอินทรีย์	พัทลุงมีมาตรฐานการเกษตรอินทรีย์ระดับสากล ผลผลิต ข้าวมีคุณภาพสูง สามารถแข่งขันได้ในตลาดข้าวคุณภาพเพื่อสุขภาพในประเทศ แลต่างประเทศ	ข้าวแบบพึ่งตนเองที่ยั่งยืน	การรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ข้าวอินทรีย์จังหวัดพัทลุง 8) โครงการตรวจสอบย้อนกลับผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์ 9) โครงการพันธุ์ข้าวอินทรีย์คุณภาพ	กลุ่มเครือข่ายนาอินทรีย์พัทลุง กลุ่มเครือข่ายผู้บริโภคฯ สคบ. พัทลุง ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์วิจัยข้าว เกษตรจังหวัด
			10) โครงการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	ศูนย์เมล็ดพันธุ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เกษตรจังหวัด อปท.
		4) ต่อยอดข้าวท้องถิ่นสู่มาตรฐานข้าวอินทรีย์	11) โครงการพัฒนาข้าวพันธุ์พื้นเมือง 12) โครงการส่งเสริมและพัฒนาการที่ดีสำหรับโรงสีข้าว (GMP)	ศูนย์วิจัยข้าว มหาวิทยาลัยทักษิณ อุตสาหกรรมจังหวัด
	4) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ เป็นเกษตรมืออาชีพ มีศักยภาพสูง รวมกลุ่มเป็นแปลงใหญ่ และกลุ่มผู้ผลิตข้าวคุณภาพอย่าง	5) ส่งเสริมการจัดการข้าวอินทรีย์มาตรฐานสากล	13) โครงการเกษตรอินทรีย์ครบวงจร	เกษตรจังหวัด พาณิชย์จังหวัด สถานประกอบการ

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	กลยุทธ์	โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
	เข้มแข็ง สามารถจัดการผลผลิตให้มีปริมาณ และคุณภาพที่ได้มาตรฐานสากล		14) โครงการปรับเปลี่ยนนาเคมีสู่นาอินทรีย์	เอกชน เกษตรจังหวัด
4) การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์	5) พันธุ์ข้าวอินทรีย์ ผลผลิตข้าวอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์สามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มเชิงบูรณาการแก่ชุมชน สร้างความภาคภูมิใจในผลผลิต และผลิตภัณฑ์แก่ประชาชน สร้างโอการทางรายได้แก่ชุมชน	6) สร้างวิถีชีวิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ให้เข้มแข็ง	15) โครงการหมู่บ้านนาอินทรีย์วิถีเมืองลุง 16) โครงการส่งเสริมการตลาดและการบริโภคข้าวอินทรีย์ 17) โครงการพัฒนา Website/Application ข้าวอินทรีย์จังหวัดพัทลุง	เกษตรจังหวัด อปท. พาณิชย์จังหวัด สำนักงานสาธารณสุข สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
5) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชาวนาอินทรีย์	6) เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองได้ เติบโตอย่างต่อเนื่อง เกิดเครือข่ายการผลิต แปรรูป และจัดจำหน่ายข้าวอินทรีย์ที่มีความเข็มแข็ง และครบวงจร	7) พัฒนาคุณค่า มูลค่าข้าวอินทรีย์ สู่รายได้ที่มั่นคง	18) โครงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวพันธุ์พื้นเมืองอินทรีย์ สู่ผลิตภัณฑ์คุณภาพ 19) โครงการประกันราคาข้าวอินทรีย์ระดับจังหวัด	เกษตรจังหวัด พาณิชย์จังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชย์จังหวัด
	7) เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความรัก	8) เพิ่มบุคลากรการเกษตร	20) โครงการ SMART	เกษตรจังหวัด

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	กลยุทธ์	โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
	ภาคภูมิใจในอาชีพ และวิถีเกษตรอินทรีย์	ข้าวอินทรีย์	Farmer 21) โครงการสร้างนักวิจัยชาวนา 22) โครงการทายาทชาวนา 23) โครงการสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวนาพัทลุง	มหาวิทยาลัยทักษิณ สภาเกษตรกร วัฒนธรรมจังหวัด สภาเกษตรกร วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน
	8) พัทลุงเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งผลิตและพัฒนาเกษตรกรข้าวอินทรีย์คุณภาพ บุคลากรในห่วงโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์ทุกระดับของจังหวัดมีขีดความสามารถ มีศักยภาพเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่แข่งขันได้	9) บูรณาการแปลงข้าวสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการเรียนรู้	24) โครงการท่องเที่ยวนาข้าวเมืองลุง	เกษตรจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยว วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน

๓.๙ แผนปฏิบัติการ

โครงการ/กิจกรรม	ผลผลิต	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ (รวม)	ระยะเวลา งบประมาณ (พ.ศ.)				
				2562	2563	2564	2565	2566
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การวิจัยและพัฒนาข้าวพันธุ์พื้นเมืองคุณภาพ								
1) โครงการวิจัยและพัฒนาข้าวอินทรีย์	- งานวิจัยด้านข้าวอินทรีย์ ปีละไม่น้อยกว่า 10 เรื่อง	ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ ม. ทักษิณ						

โครงการ/กิจกรรม	ผลผลิต	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ (รวม)	ระยะเวลา งบประมาณ (พ.ศ.)				
				2562	2563	2564	2565	2566
		วิทยาลัยเกษตร						
2) โครงการวิจัยสร้างคุณค่ามูลค่าจากข้าวอินทรีย์	- งานวิจัยเพื่อการแปรรูป (แป้ง เวชสำอาง สุขภาพ) และพัฒนาการตลาดข้าวอินทรีย์ ปีละไม่น้อยกว่า 5 เรื่อง	ม. ทักษิณ พาณิชย์จังหวัด						
3) โครงการอนุรักษ์ ฟื้นฟูพันธุ์ข้าวพื้นเมือง	- พันธุ์ข้าวพื้นเมืองอย่างน้อย 5 ชนิดต่อปีได้รับการอนุรักษ์และส่งเสริม - สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์พันธุ์ข้าวชุมชน 1 ตำบล 1 พันธุ์ข้าวพื้นเมือง	ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ ม. ทักษิณ วิทยาลัยเกษตร						
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การบริหารจัดการดิน น้ำ สำหรับข้าวอินทรีย์								
4) โครงการการฟื้นฟูปรับปรุงคุณภาพดิน น้ำเพื่อใช้ในการเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ	- มีระบบชลประทานที่เอื้อต่อการทำนาอินทรีย์แปลงใหญ่โซนละ 5 แปลง - พัฒนาคุณภาพดินในแปลงปลูก 27,000 ไร่ภายใน 4 ปี - เพิ่มผลผลิตข้าวอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 1 ตันต่อไร่ต่อรอบ	ชลประทาน พัฒนาที่ดินฯ ศูนย์วิจัยข้าว เกษตรจังหวัด พัฒนาที่ดิน เกษตรจังหวัด						

โครงการ/กิจกรรม	ผลผลิต	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ (รวม)	ระยะเวลา งบประมาณ (พ.ศ.)				
				2562	2563	2564	2565	2566
	การผลิต - กลุ่มเกษตรกรนำความรู้มาต่อยอดพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้ เพื่อให้คุณภาพดินและน้ำได้มาตรฐานอย่างน้อย 27,000 ไร่ ภายใน 4 ปี - มีแปลงสาธิตอำเภอละ 5 แปลง - สร้างกลุ่มฝึกอบรม 3 กลุ่ม ใน 3 โซน							
5) โครงการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์และจุลินทรีย์ท้องถิ่น	- โรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โซนละ 3 โรง - งานวิจัยจุลินทรีย์ท้องถิ่น ปีละไม่น้อยกว่า 5 เรื่อง	พัฒนาที่ดิน ม. ทักษิณ						
6) โครงการวิจัยนิเวศเกษตรนาข้าวอินทรีย์	- งานวิจัยทางด้านนิเวศเกษตรนาข้าว ปีละไม่น้อยกว่า 3 เรื่อง - แปลงสาธิตนิเวศเกษตรนาข้าวโซนละ 3 แห่ง	ศูนย์วิจัยข้าว พัฒนาที่ดิน ม. ทักษิณ วิทยาลัยเกษตร						

โครงการ/กิจกรรม	ผลผลิต	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ (รวม)	ระยะเวลา งบประมาณ (พ.ศ.)				
				2562	2563	2564	2565	2566
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการมาตรฐานข้าวอินทรีย์								
7) โครงการพัฒนาระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ข้าวอินทรีย์จังหวัดพัทลุง	- ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) - จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน PGS ปีละ 100 ราย	ม. ทักษิณ กลุ่มเครือข่ายนาอินทรีย์พัทลุง กลุ่มเครือข่ายผู้บริโภคฯ						
8) โครงการตรวจสอบย้อนกลับผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์	- ผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์จากทุกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับการตรวจสอบย้อนกลับ	สคบ. พัทลุง สาธารณสุขฯ						
9) โครงการพันธุ์ข้าวอินทรีย์คุณภาพ	- พันธุ์ข้าวคุณภาพ 30,000 กิโลกรัมต่อโซนต่อปี	ศูนย์เมล็ดพันธุ์ ศูนย์วิจัยข้าวเกษตรจังหวัด						
10) โครงการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	- เกิดศูนย์เมล็ดพันธุ์ชุมชน 1 ศูนย์ต่อโซน	ศูนย์เมล็ดพันธุ์ ศูนย์วิจัยข้าวเกษตรจังหวัด						
11) โครงการพัฒนาข้าวพันธุ์พื้นเมือง	- เกิดพันธุ์ข้าวพื้นเมืองพัทลุง เล็บนก เฉี้ยง สังข์หยด เหนียวดำหมอ พะยอม เข็มทอง หัวนา ไข่มดริ้น หอม	ศูนย์เมล็ดพันธุ์ ศูนย์วิจัยข้าว						

โครงการ/กิจกรรม	ผลผลิต	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ (รวม)	ระยะเวลา งบประมาณ (พ.ศ.)				
				2562	2563	2564	2565	2566
	จันทร์ 10,000 กิโลกรัมต่อโซนต่อปี							
12) โครงการส่งเสริมและพัฒนาการที่ดีสำหรับโรงสีข้าว (GMP)	- โรงสี GMP โซนละ 3 โรง	ศูนย์วิจัยข้าว ม. ทักษิณ อุตสาหกรรมฯ						
13) โครงการศูนย์บริการเกษตรอินทรีย์ครบวงจร	- อาคาร 1 หลังพร้อมห้องประชุมที่ได้มาตรฐานผ่านการตรวจรับรอง 2 องค์กร	เกษตรจังหวัด สภาเกษตรกร						
14) โครงการปรับเปลี่ยนนาเคมีสู่นาอินทรีย์	- จำนวนพื้นที่นาเคมีถูกปรับเปลี่ยนเป็นนาอินทรีย์ปีละ 3,000 ไร่	เกษตรจังหวัด ศูนย์วิจัยข้าว ม. ทักษิณ						
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าวอินทรีย์								
15) โครงการหมู่บ้านนาอินทรีย์วิถีเมืองลุง	- มีหมู่บ้านนาข้าววิถีเมืองลุง จำนวน 130 หมู่บ้าน (ตำบลละ 2 หมู่บ้าน)	เกษตรจังหวัด อปท.						
16) โครงการส่งเสริมการตลาดและการบริโภคข้าวอินทรีย์	- ตลาดสีเขียวโซนละ 3 แห่ง - จำนวนโรงพยาบาลทุกโรงเข้าร่วมโครงการ - จำนวนโรงเรียนระดับประถมศึกษาทุกโรงเข้าร่วม	เกษตรและสหกรณ์ พาณิชย์จังหวัด สำนักงานสาธารณสุข						

โครงการ/กิจกรรม	ผลผลิต	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ (รวม)	ระยะเวลา งบประมาณ (พ.ศ.)				
				2562	2563	2564	2565	2566
	โครงการ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา						
17) โครงการพัฒนา Website/Application ข้าวอินทรีย์จังหวัดพัทลุง	- Website ข้าวอินทรีย์ - Application ผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์ - ปริมาณการซื้อขายข้าวอินทรีย์ออนไลน์	ม. ทักษิณ พาณิชย์จังหวัด						
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชาวนาอินทรีย์								
18) โครงการการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวพันธุ์พื้นเมืองอินทรีย์ สู่ผลิตภัณฑ์คุณภาพ	- กลุ่มแปรรูปข้าวอินทรีย์ จำนวน 20 กลุ่ม - จำนวนผลิตภัณฑ์เวชสำอางที่มาจากข้าวอินทรีย์ - จำนวนผลิตภัณฑ์อาหารสุขภาพที่มาจากข้าวอินทรีย์ - โรงผลิตแป้งข้าวสังข์หยดคุณภาพโซนละ 1 โรง	เกษตรจังหวัด พาณิชย์จังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด						
19) โครงการประกันราคาข้าวอินทรีย์ระดับจังหวัด	- ราคาประกันข้าวสังข์หยดอินทรีย์เกวียนละ 15,000 บาท	พาณิชย์จังหวัด						

โครงการ/กิจกรรม	ผลผลิต	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ (รวม)	ระยะเวลา งบประมาณ (พ.ศ.)				
				2562	2563	2564	2565	2566
20) โครงการ Smart Farmer	- Smart Farmer โซนละ 30 คน	เกษตรจังหวัด						
21) โครงการสร้างนักวิจัยชาวนา	- นักวิจัยชาวนาต้นแบบ โซนละ 15 คน - จำนวนผลงานวิจัย/การถ่ายทอดจากนักวิจัยชาวนาไม่น้อยกว่า 5 เรื่องต่อปี	ศูนย์วิจัยข้าวเกษตรจังหวัด ม. ทักษิณ						
22) โครงการทายาทชาวนา	- จำนวนทายาทชาวนา 30 คนต่อโซน	สภาเกษตรกร ม. ทักษิณ						
23) โครงการสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวนาพัทลุง	- จำนวนกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวนาพัทลุง ปีละไม่น้อยกว่า 5 กิจกรรม - พิพิธภัณฑ์ข้าวพัทลุง	วัฒนธรรมจังหวัด วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน						
24) โครงการท่องเที่ยวนาข้าวเมืองลุง	- มีสถานที่ท่องเที่ยวนาข้าวอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 10 แห่ง - มีเส้นทาง/กิจกรรมการท่องเที่ยวนาข้าวพัทลุงโซนละ 1 เส้นทาง - จำนวน Farm stay	เกษตรจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยว วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน อปท.						

โครงการ/กิจกรรม	ผลผลิต	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ (รวม)	ระยะเวลา งบประมาณ (พ.ศ.)				
				2562	2563	2564	2565	2566
	ท่องเที่ยวชาวนา โซนละ 3 แห่ง							